

“Сярод шляхоў знайсці Дарогу”

Народную артыстку Беларусі Марыю Захарэвіч цяпер з поўным правам можна ганарліва называць ардэнаносцам. Учора на сцэне роднага для яе Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, акурат перад пачаткам першага паказу адроджанага спектакля “Вечар”, адбылася ўрачыстая імпрэза: знаная актрыса, што аддала гэтаму тэатру амаль 64 гады, атрымала ордэн Францыска Скарыны.

ст. 2

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

**22 сакавіка
споўніцца 78 год
з таго трагічнага
дня, калі
гітлераўцамі
была спалена
вёска Хатынь...**

Тэма

**НОВЫЯ СТРАТЭГІІ
“БЕЛАРУСЬФІЛЬМА”**

На “Беларусьфільме” ідзе сур’ёзная “перазагрузка мадэлі”. Пра планы развіцця кінастудыі, пра рашэнні, якія даводзіцца прымаць, журналіст “К” пагаварыў з генеральным дырэктарам Уладзімірам Карачэўскім.

ст. 3, 6

Праекты развіцця

**“НА АСІНЕ СЯДЖУ,
СКРОЗЬ КЛЁН
ГЛЯДЖУ, БЯРОЗУ
ТРАСУ...”**

Загадкавая назва — зазвычайны слоган выставы Веткаўскага музея, якая адкрылася ў яго гомельскім філіяле. Менавіта тут і наспела пытанне аб унутраных сэнсах творчасці ткацтва па-веткаўску.

ст. 12

Працаваць, каб іншыя маглі адпачыць

16 сакавіка адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства. Дзякуючы сродкам відэасувязі, ўдзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры абласных выканаўчых камітэтаў.

Разглядалася пытанне працаўладкавання супрацоўнікаў Магілёўскага філіяла Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ў сувязі з яго меркаванай ліквідацыяй. Мяркуюцца, што студэнты філіяла працягнуць навучанне ў Мінску, а супрацоўнікі ўстановы атрымаюць прапановы аб працаўладкаванні ў Магілёве.

Таксама была закранутая сітуацыя, якая склалася на Добрушскай папяровай фабрыцы, шэраг будынкаў якой маюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці другой катэгорыі, але сёння іх тэхнічны стан выклікае занепакоенасць. Комплекс будынкаў фабрыкі з'яўляецца помнікам прамысловай архітэктуры канца XIX стагоддзя. Для вырашэння пытання аб захаванні аб'ектаў, якія ўваходзяць у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў, на прадпрыемства будзе накіраваная рабочая група.

Міністр звярнуў увагу і на пэўныя недахопы ў арганізацыі працы ўстановаў культуры ў некаторых рэгіёнах. Так, назіраецца пэўны разнабой і ў рэжыме працы па суботах і нядзелях. Было адзначана, што неабходна забяспечыць дзейнасць клубных і бібліятэчных устаноў такім чынам, каб у свае выхадныя дні асноўная маса насельніцтва, занятая ў іншых сферах, мела магчымасць наведаць клуб альбо бібліятэку.

Аб рэспубліканскім конкурсе на лепшы культурны праект патрыятычнай тэматыкі

У перыяд з 15 сакавіка па 31 снежня 2021 года праводзіцца рэспубліканскі конкурс на лепшы культурны праект патрыятычнай тэматыкі, прысвечаны Году народнага адзінства.

Дадзены конкурс накіраваны на выяўленне, матэрыяльную падтрымку і папулярнацыю культурных праектаў патрыятычнай тэматыкі.

Конкурс праводзіцца на наступных намінацыях: "Лепшы спектакль патрыятычнай тэматыкі", "Лепшая канцэртная праграма, прадстаўленне патрыятычнай тэматыкі", "Лепшы фільм патрыятычнай тэматыкі", "Лепшы твор выяўленчага мастацтва патрыятычнай тэматыкі", "Лепшае культурнае мерапрыемства народнай творчасці патрыятычнай тэматыкі", "Лепшы інтэрактыўны музейны праект патрыятычнай тэматыкі", "Лепшы інтэрактыўны бібліятэчны праект патрыятычнай тэматыкі" з вылучэннем паднамінацыі.

У адпаведнасці з Інструкцыяй аб парадку арганізацыі і правядзення конкурсу заяўкі на ўдзел у конкурсе можна падаваць з 1 верасня па 15 кастрычніка 2021 года ў Міністэрства культуры (Мінск, пр-т Пераможцаў, 11).

У перыяд да 15 лістапада 2021 года адборачнымі камісіямі з ліку пададзеных заявак адбіраюцца прэтэндэнты на намінацыі для ўдзелу ў другім этапе конкурсу.

У перыяд да 10 снежня 2021 года журы вызначае пераможцу па кожнай паднамінацыі.

Інструкцыя аб конкурсе і форма заяўкі размешчаны ў рубрыцы "Конкурсы і мерапрыемствы" на афіцыйным сайце Міністэрства культуры.

"Сярод шляхоў знайсці Дарогу"

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1)

Загад аб узнагароджанні быў падпісаны Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Аляксандрам Лукашэнкам летась. Ордэн Францыска Скарыны быў уручаны міністрам культуры нашай краіны Анатоліем Маркевічам. Марыя Захарэвіч — не проста адна са старэйшых актрыс Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Яна — голас і сама душа беларускай сцэны.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Міністр культуры краіны Анатолій Маркевіч уручае ордэн Марыі Захарэвіч.

І справа не толькі ў тым, што Марыя Георгіеўна, урадженка вёскі на Мядзельшчыне, дасканала валодае роднай мовай. Яе гаворка і са сцэны, і ў якой побытавай размове адразу пазнаецца. Можна, прычына ў тэмбры голасу? Як бы ні быў ён запамінальным, вялікую ролю адыгрывае ўласна размоўная манера. У Марыі Захарэвіч яна папраўдзе спеўная, меладычна мілагучная, у поўным сэнсе слова "кантиленная", амаль на манер італьянскага бэльканта, як гэта і ўласціва нашай мове. А яшчэ — інтанацыя. Менавіта яна не дазваляе "закалыхаць" да такой ступені, калі ўжо не ўспрымаеш сэнс слоў, а падаешся адно ўзнёслай мелодыі. Інтанацыя, з якой Марыя Захарэвіч вымаўляе любое слоўца, яшчэ больш індывідуальна і запамінальна, чымсьці тэмбр. Вы ж пазнаеце інтанацыю ўлюбёнай песні ў выкладанні іншага спевака ці музычнага інструмента? Так і тут.

Прыроджаная якасць? Не ведаю. Але ў чым дакладна няма сумневу, дык гэта ў тым, што тая асабліва інтанацыйнасць гаворкі непасрэдна звязана з надзвычай аптымістычным светаўспрыманнем Марыі

Георгіеўны. Вось такая яна, што называецца, "па жыцці" — без падзелу яго на сцэнічнае і побытавае. Ва ўсім і ва ўсім ўмее бачыць толькі лепшае. І адразу выказвае сваё захапленне.

Для яе такія паводзіны — нязменны стыль жыцця. Адсюль і інтанацыя маўлення — заўжды прыўзнятая, спагадлівая, калі цябе быццам ахінаюць цёплым пледам, а на душу, бы мяккія і адначасова звонкія кроплі вясновага капяжу, падаюць самыя гаюльныя словы нетаропкай мелодыі.

Мабыць, менавіта таму Марыя Захарэвіч зрабіла такі вялікі ўнёсак у працу Беларускага радыё: менавіта за гэта яна атрымала яшчэ ў 1980-я Дзяржаўную прэмію Беларусі, удзельнічаючы ў радыёспектаклях "Рыбакова хата" паводле Якуба Коласа і "Хамуціц" па аднайменнай п'есе Аркадзя Куляшова пра Кастуся Каліноўскага.

У бягучым рэпертуары тэатра імя Янкі Купалы яна выходзіць у ролі Вядучай у "Паўлінцы". А ў былыя гады ёй неаднойчы даводзілася выступаць вядучай многіх канцэртаў, іншых урачыстых падзей. Яна не проста абвясціла нумары, а чытала беларускія творы. Рабіла нават

сольныя праграмы, складзеныя з вершаў нашых класікаў і сучаснікаў. І чытала ўсё гэта з тымі ж інтанацыямі папраўдзе народнага характару, выпраменьваючы сваю дабрыву і праявінасць на ўсіх прысутных.

Самое яе аблічча асацыюецца з маці. Так, яна і сапраўды выхавала двух дзяцей — сына і дачку. Паралельна з творчасцю, якая таксама была і застаецца яе ўлюбёным "дзіцятам", нягледзячы на ўсе падводныя камяні акцёрскай прафесіі.

Пэўна, каб захаваць тую мяккасць, спагаду, душэўную лірычнасць і, разам з тым, моцны духоўны стрыван, ёй дапамагае яшчэ вера — чыстая, незакаламучаная, амаль такая, што бывае ў дзіцяці. Яна ўдзельнічала ў экспедыцыях "Дарога да святыхняў з Благатным агнём ад Гроба Гасподняга", дый сама ўспрымаецца як светлы анёлак беларускай культуры.

У свае шануюныя гады Марыя Георгіеўна застаецца ўсё такой жа зацікаўленай ва ўсім, што звязана з мастацтвам. У ёй жыве той няясны агеньчык, што выштурхвае яе з дому, каб супрацоўнічаць з Мінскім абласным тэатрам у Маладзечне, робячы рэгулярныя ваяжы на электрычцы: яна і ў спектаклях тамтэйшых удзельнічала, і майстар-класы там праводзіла, і свае пастаноўкі рабіла. Дарэчы, у ролі рэжысёра яна выступіла і ў сталічным спектаклі — "Я не пакіну цябе..." Ён ішоў на былой Камернай сцэне купалаўцаў, што змяшчалася ў будынку на супраць, і Марыя Захарэвіч іграла там разам з прымадоннай Музычнага тэатра Наталляй Гаіда — гэта быў неверагодны жаночы дуэт!

Паспабавала яна сябе і ў ролі выкладчыцы, стаўшы прафесарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, і на тэлеэкране, упрыгожыўшы такія значныя нацыянальныя стужкі, як "Трывожнае шчасце" паводле Івана Шамякіна, "Плач перапёлкі" Івана Чыгрынава.

Аднайменны спектакль з яе удзелам ішоў і ў тэатры. А ўвогуле, на роднай сцэне Купалаўскага тэатра яе ролей — не злічыць. Дык падаем новых! Асабліва напярэдадні асабістага юбілею, што албудзецца сёлета. Хай ордэн Скарыны асвятляе творчы шлях да новых здзяйсненняў.

Увага! Аб'ява*

Заслужанный коллектив Республики Беларусь Президентский оркестр Республики Беларусь

объявляет конкурс на замещение вакантных должностей:

- артист эстрадно-симфонического оркестра — кларнет — 1 чел.;
- артист эстрадно-симфонического оркестра — гобой — 1 чел.;
- артист эстрадно-симфонического оркестра — клавишные инструменты — 1 чел.;
- артист эстрадно-симфонического оркестра — ударные инструменты — 1 чел.;
- артист эстрадно-симфонического оркестра — скрипка — 1 чел. (на время социального отпуска по уходу за ребенком до достижения им возраста трех лет);
- артист эстрадно-симфонического оркестра — скрипка — 1 чел.;
- артист эстрадно-симфонического оркестра — альт — 1 чел.

В конкурсе могут принять участие музыканты с высшим и средним специальным образованием, которые владеют необходимыми навыками и практикой игры в оркестровом коллективе.

Желающие принять участие в конкурсе, предоставляют письменное заявление в администрацию Президентского оркестра Республики Беларусь.

К заявлению прилагаются: 1. личный листок по учету кадров; 2. автобиография; 3. копия диплома о высшем или средне-специальном образовании; 4. характеристика с последнего места работы или учебы; 5. копия паспорта; 6. фотография для документов 3*4; 7. программа выступления до 15 минут: крупная форма и пьеса.

Конкурсная комиссия имеет право предложить участникам прослушивания нотный материал для чтения с листа.

Участники конкурса подают вышеназванные документы с пометкой "На конкурс в администрацию Президентского оркестра Республики Беларусь" до 16.04.2021.

Дополнительная информация по телефону: 229 90 50, 229 90 04.

КУЛЬТУРА

ШТОГЫТНОВА ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛІА ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) ВЫВЕДАЧА З КАСТРЫЧНІКА 1991 ГОДА

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; намеснік галоўнага рэдактара — Юры КАРПЕНКА; адказны сакратар — Таццяна ПАШНІНКА; рэдактар аддзела: Яўген РАЎІН; адпаведальнік рэдакцыі: Эміль ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ.
Назва КУДЭІКА, Антон РУДЭК, Ілья СВЯТЫЙ, Юры МАРЫЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕВСКІ; мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД.
Сайт: www.kimpres.by. E-mail: kultura@ut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэдакцыйны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА".
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна; першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 25.
Аўтары допісаў наведвальчыц прэзвішча, поўнаю імя і імя па бацьку, пашартныя звесткі (нумар пашпарта, дата выдання, кім і калі выданы пашпарт, асабісты нумар), асноўныя месцы працы, зарплатны адрас.
Аўтары рэкламы не рэдакцыя і не арганізацыя. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары несуч адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© "Культура", 2021. Наклад 2890. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Падыскана ў друк 19.03.2021 ў 22.30. Замова 707.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку".
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330106 ад 30.04.2004.

На сцэне РТБД не ўпершыню ладзяцца сумесныя праекты — самога тэатра і Цэнтра беларускай драматургіі, што знаходзіцца не проста “па суседству” ў тым жа будынку, а ў шчыльнай узаемазвязі з тэатрам. Бо абедзве ўстановы скіраваны на падтрымку і развіццё айчыннага мастацтва: тэатр не уяўляе сябе без новых п’есаў, а тыя, у сваю чаргу, прагнуць пастановак. Дзве з нядаўніх сумесных прац: спектаклі “Галава” і “С училища” патрабуюць больш дэталёвага разгляду.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

“С училища”.

“Галава”.

А два праекты — лепей

Насамрэч, сумесных праектаў РТБД і ЦБД наагул больш. Да прыкладу, акурат заўтра на тэатральнай пляцоўцы — чытка п’есаў Марыі Бяльковіч “Дабрабыт” у рэжысуры Дзмітрыя Багаслаўскага. А з 16 сакавіка, не выходзячы з дому, можна далучыцца да відэачыткі п’есаў “Мярцвятынік” (“Мертвятнік”) Андрэя Іванова, ажыццёўленай маладым рэжысёрам Югеніяй Давідзенка, якая паставіла і “Галаву”. Між іншым, абедзве згаданыя чыткі — па квітках, хай і з сімвалічным коштам у пяць рублёў. Такія формы, уключаючы эскізы спектакляў, распрацаваных творчай моладдзю, апошнім часам удала прыжыліся на гэтай сцэне. У падобных паказах часцяком задзейнічаны студэнты, у тым ліку разам з прафесійнымі артыстамі. Так што для публікі знаёмства атрымліваецца падвойнае-патройнае: і з новымі, часцей за ўсё маладымі аўтарамі, і з маладымі акцёрамі ды рэжысёрамі.

Што ж да спектакля “Галава”, дык у яго была сваё перадгісторыя. Справа не толькі ў тым, што спяраша на той жа сцэне паказваўся эскіз, а насамрэч, практычна гатовы (ну, можа хіба крыху недарэпетаваны) варыянт. П’еса Ігара Сідарука, напісаная ў 1990-

м, тут ужо ставілася — у 1992-м, калі тэатр існаваў пад сваёй пачатковай назвай “Вольная сцэна”. Тая пастаноўка стала адным з першых прыкладаў айчыннай п’есы. Ці ж не страцілася за гэтыя гады актуальнасць драматургічнага матэрыялу?

П’еса і сапраўды мае абсалютна дакладныя, пры ўсёй сваёй іншакласнасці, спасылкі да набалелых праблем мяжы 1980 — 1990-х. Бежанцы, дэфіцыт на прадукты і тавары першай неабходнасці, пошукі выйсця з гэтай сітуацыі — і, як неспрэчны вынік, думкі чытача і глядача пра тое, што кожны павінен, нарэшце, прымаць самастойныя рашэнні, не спалзеючыся перакладзі адказнасць на даволі міфінчую, паводле раскладу і п’есаў і спектакляў, галаву. Увогуле, што тая з сябе ўяўляе? Скульптурны бюст? Помнік? Прычым спачатку папярковы, і потым гумовы, а затым сталёвы...

Ці ж актуальна ўсё гэта сёння? Пытанне рытарычнае, бо не страчваецца жа філасофскага сэнсу лепшыя старажытнагрэчаскай трагедыі і камедыі. Тым больш, што пры ўсёй пазнавальнасці алегарычна апісаных у п’есе падзей, на першы план выходзяць зусім не яны, а паводзіны герояў. Чала-

вечая псіхалогія не змяняецца — кожны нанова перажывае тыя ж самыя пачуцці, ваганні, пошукі-спробы, што і многія пакаленні яго продкаў.

Нядаўняя выпускніца курса Віталія Катавіцкага ў нашай Акадэміі мастацтваў, а цяпер рэжысёр ЦБД Яўгенія Давідзенка звяртаецца ў сваёй пастаноўцы да працы з тканінай (мастак — Ірына Банькоўская), чым ставіць перад маладымі артыстамі дадатковыя і даволі складаныя задачы. Спектакль, у якім агучваюцца нават аўтарскія рэмаркі, як гэта часта прынята ў сучасных пастаноўках, атрымліваецца на мяжы з тэатрам лялек. Гэта таксама ваянне часу: падобная эстэтыка і асобныя прыёмы, пазычаныя з іншых мастацкіх мадэляў, усё часцей выкарыстоўваюцца нават у операх і балетах. З акцёрскага складу вылучаюцца найталенавітая Паліна Дабравольская, што мае за плячымі выдатныя рэжысёрскія працы, і пластычны, здольны да акрабяткі Мікалай Варabei. Шкада толькі, што адзіны на сёння паказ не атрымаў пакуль устойлівага працягу.

Другому сумеснаму праекту РТБД і ЦБД пашчасіла болей: прайшоўшы аднойчы, спектакль “С училища” заўважаны ў афішы на 22 сакавіка. З “Галавой” яго яднае не толькі ўдзел

творчай моладзі, але і тая ж тэма, хаця і вырашаная на зусім іншым драматургічным матэрыяле: думаць сваёй галавой ці перакладаць рашэнні на чужую.

П’еса Андрэя Іванова атрымала некалькі замежных пастановак — і дзве нашых. Яе першым беларускім увасабленнем стаўся аднайменны спектакль Аляксандра Марчанкі са сцэнаграфіяй Андрэя Жыгура, дзе буюць антычных філасофаў (як намёк яшчэ і на спецыяльнасць галоўнага героя, які выкладае філасофію) ператвараліся ва што заўгодна, ажно да любоўнага лужку. Цяпе-

рашнюю версію паставіў мастацкі кіраўнік РТБД Аляксандр Гарцуеў са студэнтамі Акадэміі мастацтваў. Двое з іх, Кацярына Жалудок (Танька) і Мікіта Чабатар (Косця), ужо прыняты ў труп. Сцэнаграфія — кардонныя скрыні розных памераў (мастак — Юры Саламонаў). З іх можна склаці некае падабенства мэблі, ды толькі тая будзе несапраўднай — усяго толькі таннай імітацыяй, як і ўсё жыццё персанажаў. Герой не адцяняюцца помнікамі славыным знамяціцям — па кантрасте, а застаюцца сам-насам з публікай, прывакуючы яе не столькі на філасофскі роздум, колькі на жывое суперажыванне.

Раптам выбудоўваецца сувязь двух згаданых сумесных праектаў. Спектаклі “Галава” і “С училища” прыныпова розныя не толькі паводле сваёй драматургічнай асновы, але і паводле эстэтыкі сцэнічнага рашэння. А яднае іх тое, што героямі рухае не ўласная галава, а штосьці іншае. У першым выпадку — чужая галава. У другім — інстынкты, зялёны змій, сумнеўныя сябры, помста. Ці ж можа гэта не прывесці да трагічнага выніку? Прычым без пераможцаў. У выйгрышы — хіба артысты і глядачы, а не якісьці з герояў.

Новыя стратэгіі “Беларусьфільма”

Тэма

У кінастудыі “Беларусьфільм” слаўная гісторыя. А вось яе будучыня і дзень сённяшні ўжо не першы год хвалююць і творцаў, і аматараў кіно, ды і проста ўсіх тых, хто неабякава да нашай беларускай культуры. У новы 2021 год “Беларусьфільм” увайшоў з новымі плана-мі і стратэгіямі, якія павінны наблізіць яго да выхаду з крызісу: паводле слоў генеральнага дырэктара Уладзіміра КАРАЧЭУСКАГА, ідзе сур’ёзная “перазагрузка мадэлі”. Пра тое, што змянілася і змяняецца, якія няпростыя рашэнні даводзіцца прымаць, чаго і калі варта чакаць, мы і пагаворым з Уладзімірам Карачэўскім. Дарэчы, Нацыянальную кінастудыю ён узначаліў якраз у сакавіку тры гады таму.

Надзея КУДРЭЙКА

— Мінулы год быў няпростым для ўсёй кінгаліны, з-за пандэміі “Беларусьфільм” таксама многага не зрабіў. Але ж праблемы ў нашай кінастудыі даўнія — і фінансавыя, і творчыя. Які стан спраў на гэты момант?

— На пачатку хачу ўсім нагадаць, што “Беларусьфільм” з’яўляецца рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам, гэта значыць — камерцыйнай арганізацыяй. Многія чамусьці думаюць, што наша кінастудыя ўтрымліваецца за кошт бюджэтных сродкаў — насамрэч гэта не так, мы забяспечваем сябе самі. І ў нас не толькі вытворчасць фільмаў і іх продаж,

але і праца цэлай кінафабрыкі, прадастаўленне розных паслуг і многае іншае, у нас вядзецца прадпрыемства з даволі значнымі выдаткамі — пачынаючы ад камунальных плаццяжоў і заканчваючы зарплатай супрацоўнікаў. Міністэрства культуры можа толькі вылучыць пэўную суму на набывшчы асноўных сродкаў — напрыклад, новай камеры ці камп’ютара.

Пры гэтым “Беларусьфільм” адна з тых рэдкіх кінастудый, якая захавалася ў звычайнай форме — як нацыянальная кінастудыя (а яны раней былі цалкам дзяржаўнымі і фінансаваліся дзяржавай), але абавязак на ўтрыманне прадпрыемства цяпер ускладнены на нас саміх, і нават каб мець дзяржаўны заказ на вытворчасць фільма, мы нароўні з іншымі кампаніямі ўдзельнічаем у тендарах і конкурсах, і не факт, што іх выйграем. З гэтага і вынікаюць меры, якія мы вымушаны прымаць, вынікае неабходнасць перазагрузкі самай эканамічнай мадэлі нашай кінастудыі.

— Зараз ідзе гаворка пра выкананне “дарожнай карты” — пэўнага плана дзеянняў на бліжэйшы час. Што маецца на ўвазе?

— Гэта ўжо другая “дарожная карта”. Першая была яшчэ ў 2018 годзе, і многае з яе мы здолелі выканаць. Напрыканцы мінулага года мы ўзгаднілі новую праграму з комплексам мер па выхадзе з крызісу, па скарачэнні выдаткаў і павелічэнні даходнай часткі, і цяпер працуем па ёй. Распрацаваны новыя стратэгіі па стварэнні фільмаў, па прасоўванні паслуг кінастудыі на сусветныя рынкі, па пачатку супрацоўніцтва ў капрадукцыі з тымі краінамі, з якімі раней не працавалі, і гэтак далей.

У мінулым нумары “К” мы анансавалі адкрыццё выставы “Руплівец беларускай даўніны”, прымеркаванай да 170-годдзя з дня нараджэння вядомага гісторыка, археографа і краязнаўцы Аляксея Парфёнавіча Сапунова. Мерапрыемства адбылося 11 сакавіка ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і зрабілася першым у шэрагу акцый, прысвечаных 100-годдзю Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, якое будзе адзначацца ў верасні гэтага года.

Аляксей Сапуноў.

ўніверсітэта, Аляксей Сапуноў вярнуўся ў Віцебск і заняў у роднай гімназіі пасаду выкладчыка старажытных моў — грэцкай і лацінскай.

Пазней навуковец выкладаў у Маскоўскім універсітэце, працаваў архіварыўсам у Віцебскім цэнтральным архіве старажытных актаў, быў сакратаром Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта, удзельнічаў у стварэнні Віцебскага царкоўна-археалагічнага музея і Віцебскай вучонай архіўнай камісіі,

торыя горада Віцебска”, якая стваралася Аляксеем Сапуновым да меркаванай даты тысячагоддзя горада, але, на жаль, так і не была выдадзена.

Аб артэфактах, якія можна агледзець на выставе, падрабязней распавяла загадчык сектара музейнай дзейнасці навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Таццяна Захарава. Перадусім звяртае на сябе ўвагу радаводнае дрэва Аляксея

хай адзначаў, што і ў гімназійныя, і ў студэнцкія гады выкладчыкі забівалі галовы вучнёў вёдамі аб мінуўшчыне далёкіх краёў, але надзвычай мала ўвагі надавалі мясцовай гісторыі.

Сам Аляксей Сапуноў узгадваў, што штуршком, які скіраваў яго да зацікаўленасці айчынным даўнінай, быў выпадак, калі адзін з яго калег-гімназістаў прынёс аднекуль старажытны дакумент, пісаны скоранісам, і не мог высветліць

дамляў калегу з Віцебска, што адзе яму на суд сваю працу.

СЛАДЫ ДАЎНІНЫ

Адметна, што на схіле дзён Аляксей Сапуноў падбаў аб захаванні і цэласнасці сваёй найбагацейшай калекцыі даследчых матэрыялаў і ўласнай бібліятэкі. У 1923-м, за год да смерці навуковца, распачалося ліставанне з Беларускай дзяржаўнай бібліятэкай, у выніку якога значная частка спадчыны Аляксея Сапунова трапіла ў

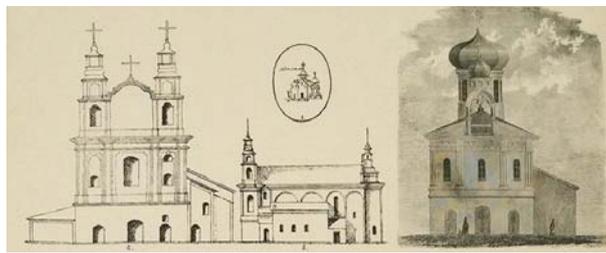
Ля вытокаў айчыннага краязнаўства

Антон РУДАК

Аляксей Сапуноў атрымаў вядомасць перадусім як краязнавец, даследаванні якога былі прысвечаныя поўначы Беларусі, таму выстава арганізаваная сумесна з Віцебскім абласным краязнаўчым музеем пры ўдзеле Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. Як адзначаў намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Аляксандр Суша, нягледзячы на пэўныя абмежаванні, звязаныя з эпідэміялагічнай сітуацыяй, Музей кнігі працягвае сваю дзейнасць і ладзіць выставачныя праекты, якія прыцягваюць увагу наведвальнікаў бібліятэкі і ўсіх неабякавых да кніжнай культуры нашай краіны.

Від Віцебска ў 1860 годзе.

Дабравешчанская царква ў Віцебску (з кніг Аляксея Сапунова)

зіцця дазваляе азнаёміцца з пэўнай часткай вялікай і рознабаковай спадчыны, якую пакінуў пасля сябе гэты выдатны навуковец — ён быў аўтарам некалькіх дзясяткаў манарграфій і соцень артыкулаў, а таксама распачынальнікам мноства ініцыятываў у сферы гісторыі, краязнаўства і архіўнай справы.

Так, напрыклад, ён выступіў аўтарам першай беларускай бібліяграфіі, а таксама стварыў падручнік па беларусказнаўстве, які пазней выкарыстоўваў, чытаючы лекцыі. І гэта наменавіта ён ініцыяваў вывучэнне Барысавых камяню — знакамітых помнікаў гісторыі, валуноў з напісамі, якія былі зробленыя ў XII стагоддзі на загад полацкага князя Рагвалода Усяславіча, які ў хросце меў імя Барыс.

ЖЫЦЦЁВЫЯ ВЕХІ

Аляксей Сапуноў нарадзіўся ў 1851 годзе ва Усвятах — цяпер гэта горад у Пскоўскай вобласці Расійскай Федэрацыі, непадалёк ад памежжа з Беларуссю. На той жа час ён уваходзіў у склад Віцебскай губерні, таму не дзіўна, што будучы краязнавец распачаў навучанне ў Віцебску, дзе скончыў мужчынскую гімназію. Пазней, атрымаўшы ў 1878 годзе вышэйшую адукацыю на гістарычна-філалагічным факультэце Пецярбургскага

выступіў адным з ініцыятараў адкрыцця Віцебскага аддзялення Маскоўскага археалагічнага інстытута, дзе чытаў курс “Старажытнасці Паўночна-Заходняга краю”. Акрамя таго, Аляксей Сапуноў быў дэпутатам III Дзяржаўнай Думы Расійскай

Сапунова, складзенае адным з ягоных сваякоў. Побач можна пабачыць цікавы дакумент, які дазваляе глыбей пазнаёміцца з таямніцамі біяграфіі даследчыка — гэта брашура, выдадзеная да 25-годдзя яго навуковай дзейнасці, на старонках якой Аляксей Са-

яго гісторыю і паходжанне. Пазней даследчык зрабіўся сапраўдным летапісцам свайго alma mater, выпусціўшы кнігу “Гістарычныя нататкі да сямідзесяцігоддзя Віцебскай гімназіі”. Далейшы ж жыццёвы шлях краязнаўца дазваляюць прасачыць прадстаўленыя побач паслужны спіс і грамады аб узнарадоджанні яго ордэнамі Расійскай імперыі.

КНІГІ СВАЕ І ЧУЖЫЯ

Наступная частка экспазіцыі прысвечаная даследчым працам Аляксея Сапунова, сярод якіх галоўнае месца займаюць выданні па гісторыі і краязнаўстве Падзвіння. Тут можна азнаёміцца і з першай публікацыяй аўтара — нарысам “Гістарычныя звесткі пра Віцебскі замак”, які быў змешчаны ў “Памятнай кніжцы” Віцебскай губерні ў 1881 годзе. А побач — ужо больш грунтоўнае выданне, знакамітая манарграфія “Заходняя Дзвіна”.

Дарэчы, наменавіта на гэтым жа асобніку захаваліся дароўны надпіс аўтара для Івана Пічэты — рэктара Віцебскай дзюхоўнай семінарыі і бацькі першага рэктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзіміра Пічэты.

Асобны раздзел экспазіцыі складаюць выданні іншых аўтараў з кнігазбору Аляксея Сапунова, многія з іх таксама маюць на сваіх старонках адрасаваныя яму дароўныя надпісы. Так, напрыклад, звяртае на сябе ўвагу цэлы адмысловы ліст, укладены ў выданне ўласнага аўтарства вядомым мовазнаўцам, будучым акадэмікам і прафесарам Кіеўскага ўніверсітэта Аляксандрам Бялецкім, які такім чынам паве-

Пятка, якой даследчык пазначаў кнігі са сваёй бібліятэкі і сшытак з сачыненнямі, які будучы краязнавец вёў у чацвёртым класе гімназіі.

НАТАТКІ НА ПАЛЯХ

Экспазіцыя “Руплівец беларускай даўніны” заснаваная на ўнікальных матэрыялах з асабістага архіва і бібліятэкі Аляксея Сапунова. Тут можна пабачыць яго біяграфічныя дакументы, гімназійныя і студэнцкія сшыткі, выкладчыцкія канспекты, ліставанне з калегамі-даследчыкамі, рукапісныя творы, факсімільныя старажытныя пісьмовых крыніц і выявы, якімі былі аздабленыя кнігі навукоўца. Найвялікшую каштоўнасць уяўляе з сябе рукапісная праца “Пі-

пуноў уласнаручна пакінуў рукапісныя заўвагі з удкладненнямі тых ці іншых дэталей свайго жыццяпісу. Так, напрыклад, даследчык адзначаў, што яго бацькі былі сляпымі, і толькі калі сыну наспеў час паступаць у гімназію, бацька запісаўся купцом трэціяй гільдыі.

СВЕДАКІ СТАНАЎЛЕННЯ

Яшчэ адзін экспанат сведчыць аб таленце і пэўнай адоранасці будучага даследчыка, які ён выявіў яшчэ ў дужа маладым веку. Гэта сшытак, у якім Аляксей Сапуноў пісаў сачыненні, будучы гімназістам, у чацвёртым класе. Побач можна пабачыць і студэнцкія канспекты — дарэчы, пазней краязнавец са скру-

яе зборы. Гэта была вялікая ўдача, бо кнігазбор даследчыка налічваў мноства выдатных кніжных помнікаў — сярод іх быў нават асобнік Статута Вялікага Княства Літоўскага 1588 года.

На жаль, падчас нашыцкай акупацыі Беларусі гэты выдатны кніжны помнік быў вывезены за межы Беларусі, дзе захоўваецца і зараз — але, тым не менш, у свай час ён быў сапраўднай перлінай айчыннага кніжнага фонду. Сёння ж бібліятэкі, музеі і архіўныя ўстановы таксама мусяць накіраваць усе высілкі на вяртанне і аб’яднанне страчанай спадчыны Беларусі, вывезенай за яе межы. Дзе гэта магчыма, сітуацыю варта выпраўляць хая б сродкамі “мяккай рэстытуцыі”, ствараючы лічбавыя копіі кніжных помнікаў. Дакументы, якія сведчаць аб гісторыі набывання Беларускай дзяржаўнай бібліятэкай кнігазбору Аляксея Сапунова, таксама можна пабачыць на выставе — яны захаваліся ў Нацыянальным архіве. Тут, між іншага, магчыма азнаёміцца са спісам выданняў, падрыхтаваных для пералачы, які налічваў 119 тамоў.

Сярод мноства кніг і артэфактаў, прадстаўленых у экспазіцыі, вылучаецца адмысловы пятак, які належыць Аляксею Сапунову, а сёння захоўваецца ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. З дапамогай гэтай прылады навуковец пазначаў кнігі са сваёй бібліятэкі — пятак пакадала на кнігах аб’ёмнае ліценне з прозвішчам уладальніка. Дзейнасці і навуковыя даробак Аляксея Сапунова гэтаксама пакінулі трыма адбіткам на працы многіх ягоных вучнёў і паслядоўнікаў. Творы ягоныя і сёння прыхоўваюць багата цікавай інфармацыі для даследчыкаў беларускай даўніны і застаюцца назіва актуальнымі. Кожнаму, хто цікавіцца гісторыяй станаўлення беларускай гістарычнай навукі, варта бліжэй азнаёміцца са спадчынай аднаго з пачынальнікаў айчыннага краязнаўства — вядомага будзе працаваць у Музеі кнігі да 2 мая.

Паміж Беніцай і Смалянамі,

або Чаму б не пракласці маршрут для турыстаў?

(Працяг. Пачатак у №№ 3 — 5, 7, 10, 11)

Пачынаючы гэты шэраг тэкстаў, нельга было і падумаць, што з цягам часу ён перарасце ў нешта значна большае, чым спачатку планавалася. Бо жаданне прыцягнуць увагу да такой асобы як Тамаш Зан, расправесці пра яго род, сваякоў, розныя цікавыя падзеі і аб'екты прымусіла нямаля паездзіць. І адначасова — распачаць і працягваць архіўныя пошукі. Сёння нават тое, што ўжо апублікавана — фактычна гатовы турыстычны маршрут. Нам застаецца дадаць толькі некалькі штрышкоў, без якіх ён не будзе мець лагічнага завяршэння. Сёння мы дадаем да маршруту прастору паміж Маладзечна і Аляхновічамі. А гэта мясціны, дзе Тамаш Зан нарадзіўся.

Касцёл-царква ў Плябані.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Вельмі прыемна, калі на публікацыі ёсць жывая рэакцыя чытачоў. І “Шлях Тамаша Зана” — не выключэнне. Дзякуючы зваротнай сувязі ўдалося нямаля даведацца цікавага пра мясціны, якія трапілі ў публікацыю. Пішуць у асноўным людзі, чые прадкі паходзяць з тых месцаў або яны самі калісьці жылі там. Напрыклад, спадар Міхал Міхалевіч паведаміў, што ў Малиноўшчыне, блізу парку, яшчэ ў 2019 годзе знаходзіўся адзін з самых старых ябланевых садоў Беларусі (захаваўся з XIX стагоддзя!). І што “каб здабыць чаранок “Антоніўкі самых чыстых крывей” садаводзі ехалі туды з ўсёй Беларусі і нават усёго былога СССР. І што былі там унікальныя сарты мясцовай селекцыі”. Шкада, не ведаў, а то б абавязкова пашукаў той “Яблыневы сад”, каб правесці, ці захаваўся ён да нашых дзён.

ДЗЕ “МАЛЫЯ РАДЗІМЫ”

Наша вандроўка да аднаго з двух месцаў нараджэння Тамаша Зана пачалася ад станцыі Раманы (маладзечанскі напрамак). Чаму аднаго з двух? Бо я маю дзве метрыкі дапаўнення яго хросту. У адной напісана, што гэта адбылося ў Халецкаўшчыне (цяпер ускраіна Аляхновічаў), а ў другой, што ў Мясце. І адлегласць паміж гэтымі пунктамі невялікая. Падаецца, кіламетраў каля дванаццаці. І, што вельмі зручна, ад чыгуначкі і да Халецкаўшчыны, і да Мясцы ісці не так далёка.

Каб “адчуць” гэтыя мясціны, да першага пункта я запланавалі дабрацца акольным шляхам. Ад Барыяру, праз Пазнякі, садавое таварыства, лес і поле.

Крыпта Тышынскіх і магіла Ігната Абрамовіча ў Красным.

якое магілі, калі верыць “занаўскай міфалогіі”, абрабляць падданыя Караля Зана, бацькі філамата. Мясціны гэтыя, асабліва калі шмат снегу, неверагодна маляўнічыя. Пагоркі, пагоркі і яшчэ раз пагоркі. А лес, у якім бачыліся толькі рэдкія сляды невядомых звяроў і птушак, папраўдзе выглядаў чароўна.

Як аказалася, фальварак і вёска Халецкаўшчына сёння афіцыйна ўжо не існуюць. Фальварак інтэгрэваны ў склад вёскі Старынка, а вёска Халецкаўшчына “з'едзена” мястэчкам Аляхновічы. І сёння там — Гарадоцкая вуліца. Але, калі глядзець з поля, якое дамінуе над наваколлем, апошні з дамоў, у атачэнні старых ялінаў, з заснежаным вальмавым дахам, здаля выглядае так, як колішнія сядзібкі незможных шляхціцаў. Ёсць непадалёк і прыхаваны ў густым хмызняку ставок, які калісьці мог быць пры фальварку. Побач з ім торны гасцінец, які ад Аляхновічаў вядзе ў вёску Гарадок. Пры дароце, акурат паміж Старынкамі і мяжой Аляхновічаў, на адноне, ляжыць валун, які можна было б аздабіць згадкай пра род Занаў, маўляў, гэтыя мясціны — адно з верагодных месцаў нараджэння Тамаша.

Наступны пункт за Аляхновічамі, куды неабходна было патрапіць — вёска Плябань (станцыя

Ласі). Хоць яна і не звязана з Занамі, але абмінуць яе было нельга. Плябань вядома, па-першае, свайой царквой у гонар Успення Прасвятой Багародзіцы. Будавалася яна (з 1800 года) не як царква. Гэта былі касцёл, які пасля паўстання 1863 года быў зачынены. Пазней перададзены РПЦ, перароблены на царкву (1872 год) і ў наш час працягвае сваю дзейнасць як царква. Мае храм свой адметны стыль, бо “з'яўляецца “помнікам архітэктуры пераходнага стылю ад барока да класіцызму”. Побач з касцёлам стаіць дзвюххрустная (камень-дрэва) званіца. Блізу касцёла — драўляны будынак былой плябані, які сёння выконвае функцыю літаратурна-гістарычнага музея.

Фактычна насупраць ад яго, праз чыгунку, на старых могілках ёсць магіла паўстанцаў, якія загінулі ў вёсцы Свечкі 23 сакавіка 1863 года. Помнік мае ахоўны статус і даглядаецца.

Ад Плябані да Краснага можна без праблем дайсці пешшу. Ісці недалёка і ў Краснае, у турыстычных матах, лепей заходзіць з усходняга боку мястэчка.

КРАСНАЕ. ТЫШЫНСКІЯ. АПОШНІ ПАЎСТАНЕЦ

Мястэчка гэта вельмі старажытнае. Згадваецца ў другой палове XIV стагоддзя як уласнасць вялікалітоўскіх князёў. Пра-

ўда, як і Лебедзева, пра якое было ў папярэдняй частцы, Краснае мае значна больш глыбокія карані, чым зафіксавалі “архівісты”. На ўсходнім ускраіку мястэчка (а “наш шлях” акурат праходзіць побач) ёсць старажытнае гарадзішча, якое мясцовыя жыхары называюць “Замак”. Месціца яна на беразе ручайка Уша, якая змяіцца ад Плябані праз Краснае і далей на захад. На гарадзішчы не так даўно нехта пакапаўся, бо з боку ракі з'явілася невялікая яміна. Як і ў Плябані, першы касцёл у Красным пабудавалі каля 1500 года.

Старыя каталіцкія могілкі таксама знаходзяцца з усходняга боку мястэчка. Арыенцірам можа служыць вежа сотавай сувязі. Першае, што кідаецца ў вочы, гэта “мадэрновая” крыпта роду Тышынскіх, якая размешчана на самым высокім месцы пагорка. Зразумела, што крыпта даўно разрабавана, але не завалена смеццем. Як, на жаль, часам бывае. Захавалася некалькі надмагільных пліт, дзве з якіх калісьці мацаваліся на самой крыпце, якая здалля нагадвае бетонны дак. Пра Тышынскіх неабходна дадаць наступнае. Доўгі час лічылася (без спасылкі на крыніцы), што менавіта ў сядзібе гэтага роду ў Мясце, у 1796 годзе, прыйшоў на свет Тамаш Зан. Але ёсць звесткі, што Мясата, якая напачатку XIX ста-

Халецкаўшчына.

Магілка паўстанцаў. Плябань.

чым “паведамляе” інфармацыйны стэнд, які ўсталяваны ў цэнтры мястэчка. Праўда, усталявалі яго так нязручна, што ад халоднага да яго даволі далёка, і не кожны наважыцца тапаць газон (хай сабе і заснежаны), каб прачытаць пра гісторыю Краснага.

КРАСНЕНСКІЯ БАЖНІЦЫ

Іх у мястэчку дзве. Калі ісці з боку могілак у цэнтр, то спярша не мінуць царквы ў гонар Пакрова Прасвятой Багародзіцы. Пабудавалі яе ў псеўдарускім стылі ў 1889 годзе. Храм даволі тыповы. Шукаючы хоць якую-небудзь вонкавую адметнасць, як, напрыклад, раслінныя ўзоры на мурах падобнай царквы ў Маркава, я абышоў яе па перыметры. Але, дарэмна.

Касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі знаходзіцца ў цэнтры, насупраць станцыі. Пабудавалі яго ў 1912 — 1914 гадах на высокім пагорку. Ды і сам ён даволі высокі, таму ўясны дзень можа служыць выдатным арыенцірам для заблуканых пад Красным турыстычных душ.

Касцёл быў зачынены, таму ўнутр я не патрапіў. Паназіраўшы за спаборніцтвам мясцовай дзятвы, якая выкарыстоўвала стромкі схіл пагорка як гарналыжны трасу, я рушыў да станцыі Уша (у Красным). Дарэчы, дзятва паставілася да мяне з павагай. Бо як толькі я дастаў камеру, каб зрабіць некалькі здымкаў касцёла “без масоўкі”, спартсмены “па-партызанску” заляглі ў снег. Ды яшчэ і запыталіся, ці не перашкаджаюць яны. Што ж, дзякуй вялікі!

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 3.)

БЕЛАРУСКАЕ КІНО НА NETFLIX?

— Шырокаю публіку найбольш, зразумела, цікавяць фільмы, якія здымае і будзе здымаць кінастудыя. Новая стратэгія па стварэнні фільмаў — што гэта?

— Тут ізноў жа трэба зрабіць рэмарку, што наша кінастудыя з'яўляецца нацыянальным стратэгічным аб'ектам, і акрамя ўсяго павінна выконваць задачы, якія не стаяць перад іншымі кінавытворчымі арганізацыямі: мы не можам займацца толькі бізнесам і камерцыйным кіно, а маем абавязак здымаць і тое, што не заўсёды можа акупіцца, — сацыяльна значныя праекты, маючыя выхаваўчую і адказуючую скіраванасць, праекты, што працуюць на імідж краіны. Прыкладна мы вызначылі, што і колькі ў такім накірунку хочам зняць у бліжэйшыя два гады. Будучы, зразумела, стужкі ваенна-патрыятычнай тэматыкі, звязаныя з гісторыяй нашай краіны, карціны для сямейных праглядаў. Сярод іншага будзем рабіць фільмы пра сучасную Беларусь — яны павінны здымацца маладымі рэжысёрамі. І зараз мы плануем вывучыць сітуацыю ў шчыльным супрацоўніцтве з Акадэміяй мастацтваў, паглядзець і дыпломныя, і курсавыя работы, каб зразумець, хто на што здольны.

І, канешне, пачнём пераходзіць на камерцыйныя рэйкі — рабіць фільмы, канкрэтна разлічаныя на прыбыткі ад пракату і ад продажу на інтэрнэт-платформы, у тым ліку на такія буйныя, як Netflix і HBO, — гэта могуць быць шматсезонныя серыялы.

— Вы думаеце, “Беларусьфільм” у бліжэйшым часе сапраўды будзе здольны зняць такі серыял, што заікаваць той жа Netflix?

— А чаму не? Галоўнае — знайсці ўдалыя ідэі, а ўсе сродкі, каб іх увасобіць у жыццё, мы маем: матэрыяльна-тэхнічная база ў нас такая ж, як і ва ўсіх. І ідэі ўжо ёсць — расказваць пра іх пакуль не буду, гэта камерцыйная тайна ў літаральным сэнсе: у свеце сучаснага кіно ідэя мае найвялікшую каштоўнасць.

Прыкладна мы намерцілі, што ў год можа быць каля чатырох ігравых фільмаў, каля дзесяці дакументальных і столькі ж анімацыйных. Але што тычыцца анімацыі, колькасць можа быць і меншай, бо мы хочам рабіць папулярныя поўнаметражныя стужкі, якія збіралі б кіназатры. Пад час летніх канікул выпусцім у пракат новы поўнаметражны анімацыйны мюзікл “Зоркі сёмага неба”, рэжысёр Алена Турава

зараз працуе над наступным поўнаметражным мультфільмам “Песня Сірын”, і плануем яшчэ адну вялікую стужку. А ў галіне дакументальнасці разглядаем магчымасць выхаду з нашымі работамі на такія каналы як National Geographic і National History, не адмаўляючыся пры гэтым ад звыклага для нас сацыяльнага, фестывальнага кіно. Хачелася б атрымаць дзяржаўны заказ на фільмы, прысвечаныя

жала ўжо гадоў 10—15 і даўно стала неактуальным. І конкурсы сцэнарыяў сябе не апраўдалі. Так што — спачатку ідэя, актуальная і цікавая гледачам, падбор адпаведных сцэнарыстаў, потым падбор адпаведнай творчай каманды.

І няхай на мяне крыўдзяцца, што я, маўляў, не збіраю кіназнаўцаў з усёй краіны, не разглядаю з імі сцэнарыяў. Я на гэта нагадаю, што “Беларусьфільм” — унітарнае прадпры-

людзям, што не маючы пастаяннай даходнай часткі ці субсідый, інакш паступіць немагчыма. Мы не тэатр, які мае да 70 працэнтаў дзяржаўнага фінансавання. Працэс яшчэ ідзе, за мінулы год па-за штат выведзена каля ста чалавек. Многія з іх перайшлі на праекты, над якімі студыя зараз працуе, але ўжо на новых умовах — па тэрміновых ці грамадзянскіх працоўных дагаворах.

рускія фільмы пачынаюць набываць і ў Kiraі, і ў Падднёвай Карэі, і ў Заходняй Еўропе з Амерыкай. Нават з нядаўніх і не самых гучных фільмаў у нас у розныя краіны, напрыклад, прададзеныя “Правілы геймера” і “Чорны пёс”. У сэнсе, працэс пайшоў.

Дарчы, што з вельмі добрага адбылося на кінастудыі ў мінулым годзе — мы завяршылі інвентарызацыю нашых маёмасных правоў і практычна ўсе

рыўся — не толькі Расія і Украіна, але і Казахстан, Узбекістан, Індыя, Кітай... Увогуле, калі мы акрэслім краіну для кінавытворцаў з усяго свету, то працы хопіць усім. Мы ўжо распрацавалі і ўнеслі прапановы па стварэнні дзяржаўнай праграмы пад назвай “Беларусь — кіно здымаецца тут” і яе прэзентацыі ў свеце. Што гэта азначае: на заканадаўчым узроўні павінны быць створаны ўмовы — праз сістэмы рыбэйтаў (вяртанна часткі грошаў прадзюсарам) і да таго падобнае — якія б забавілі вытворцаў у нашую краіну. Зараз у свеце Беларусь адна з нямногіх — разам з Манголіяй і краінамі афрыканскага кантынента — дзе няма падаткавых прэферэнцый, рыбэйтаў, працоўных віз і ўсяго астатняга для кінакампаній. Тая ж Расія даўно развівае падобныя праграмы з дзяржаўнай падтрымкай нават на рэгіянальных узроўнях.

А ў хуткім часе мы зможам прапанаваць і больш якасныя паслугі — нарэшце скончана работа па ўстаноўцы тон-студыі Dolby Atmos, набылі мы новае светлавое абсталяванне, новую апэратарскую тэхніку. Такім чынам, ужо наблізіліся да стварэння такой кінафабрыкі, якая можа прадастаўляць поўны цыкл паслуг, прычым рабіць мы гэта будзем у фармаце 24/7 — без выхадных і ў любы час.

— Не першы год кінастудыя змагаецца за выжыванне, здаецца, што канца праблемам няма. Ці бачыце вы прасвет, ці пачынае што-небудзь атрымлівацца?

— Працэс ідзе, справа рухаецца, і вынікі сапраўды ёсць. Проста разбірацца з праблемамі давалося ад самых базавых, здавалася б нават дробных пытанняў, трэба было навестці парадак спачатку на самых нізкім узроўні, каб нарэшце пачынаць казаць і пра эфектыўную кінавытворчасць. Гэта ўсё патрабуе часу. Зараз мы шукаем сабе працу і заробак у самых розных справах. Гэта ж могуць быць, і ўжо ёсць, і здымкі дакументальных фільмаў на заказ, і правядзенне фотасесій у нашых памяшканнях, і нават экскурсіі — мінулы год не паказчык, але ў 2019-м толькі на экскурсіях кінастудыя зарабіла 25 тысяч долараў! Я хачу стварыць і захапляльны музей, які вабіў бы наведнікаў. Актыўна пачынаем працаваць з Міністэрствам спорту і турызму, і гэтак далей. Многія праблемы яшчэ не вырашаны, у тым ліку і такія, якія наша прысутнасць на міжнародных кінарынках і кінафестывалях, але, паўтарыма, паступова, крок за крокам, мы будзем і з імі разбірацца.

Новыя стратэгіі “Беларусьфільма”

Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

ПАШЫРАЕМ ГЕАГРАФІЮ І ВЯРТАЕМ ПРАВЫ

— Што тычыцца менавіта кінафільмаў — чаго нам зараз чакаць?

— Мы вырашылі, што пакуль не выпусцім на вялікі экран фільмы,

адзнятыя цягам мінулых двух гадоў, — а ні адзін з іх так і не дайшоў да кіназатраў, у новы вытворчы перыяд уступаць не будзем — гэта калі казаць пра ігравое кіно. Да 9 Мая рыхтуем прэм'еру ў кіназатрахах стужкі “Лёс дыверсанта” рэжысёра Дзмітрыя Астрахана, затым яна будзе прададзена на расійскія і беларускія тэлеканалы. Летам, як я кажу, выйдучы “Зоркі сёмага неба”, вясенню ў пракасе з'явіцца “Авантуры Францішка Вырвіча” і “Купала”. Сёлета маем намер працаваць над чатырма новымі ігравымі стужкамі. І дадзем раней прыпынены кінаальманах маладых рэжысёраў “Гэта я, Мінск”.

— Міжнародны накірунак — адна з частак новай стратэгіі па развіцці “Беларусьфільма”...

— Канешне ж, нас цікавяць пашырэнне геаграфіі продажаў і выхад на сусветныя рынкі. Раней быў разлік на тое, што можа быць цікава менавіта расійскім тэлеканалам, цяпер глядзім больш шырока. Многія стужкі мы адрэз будзем рабіць з англійскімі субтытрамі ці нават з дадатковай агучкай на мовах тых краін, куды плануем прадаваць. За ўсю гісторыю, як мы паглядзелі, толькі 10 нашых фільмаў мелі англійскія субтытры! Сур'ёзна заняліся і наша бібліятэкай — дыстрыб'ютарам маем ужо літаральна па ўсім свеце.

І гэта не пустыя словы, насамрэч — старыя бела-

выключныя правы на стужкі “Беларусьфільма” вярнулі сабе. І ў будучым перадаваць камусьці выключныя правы не плануем. Сапраўдны прарыв мы здзейснілі яшчэ ў адным накірунку Апынулася так, што мы маем шыкоўную бібліятэку фільмаў, але іх тэхнічная якасць не адпавядае сучасным патрабаванням дыстрыб'ютараў і гледачоў: фільмы вымагаюць карэцкія колераў, гуку і да таго падобнае. Той жа “Масфільм” рэстаўрацыйна займаўся яшчэ гадоў дзесяць таму, а мы спазняемся. Летась гэты працэс мы пачалі сваімі сіламі, а з 2021 года, дзякуючы Міністэрству культуры, рэстаўрацыя кінафонду ўвайшла ў праграму “Культура” на 2021—2025 гады і атрымае, такім чынам, мэтавае фінансаванне.

“БЕЛАРУСЬ — КІНО ЗДЫМАЕЦЦА ТУТ”

— Датчына “Беларусьфільма” як кінафабрыкі, якая прадастаўляе паслугі, — доўгі час яна ўспрымалася як месца для здымак у асноўным расійскіх серыялаў. Але ж за апошнія гады іх колькасць значна скарацілася, а летась дык увогуле быў, мабыць, прарыв у гэтым сэнсе.

— Сапраўды, з 2014 года сітуацыя з расійскімі фільмамі і серыяламі моцна змянілася — да нас прыязджаюць здымаць творцы другой ці нават трэцяй лініі, а вялікія праекты расіяне імкнуцца рабіць у сябе, абараняючы ўласныя інтарэсы. Летась 3-за пандэміі ў нас было заціпіцца, але зараз усё падцянае рухацца. Акрамя замежных партнёраў — на “Беларусьфільм” зараз плануе працягваць здымкі фільма пра Уладзіміра Мулявіна “Першая КінаВідэаКампанія”, свае планы мае Бельтэлераль-ёкампанія: павільны і натуральна паступова загрузаюцца. Спіс нашых партнёраў значна пашы-

50-годдзю беларускай анімацыі і юбілейным датам іншых нашых падраздзяленняў — студыі “Летапіс” і Тэатра-студыі кінаакцёра: але па гэтым пытанні канкрэтныя пакуль няма.

ТВОРЧЫ ПЕРСАНАЛ — ПА-ЗА ШТАТАМ

— Вы кажаце, што для камерцыйна паспяховага кіно галоўнае — ідэі. А чаму раней ідэі не з'яўляліся, што зменіцца ў гэтым сэнсе?

— Мы пачынаем працаваць са сцэнарыямі па абсалютна новай схеме, цяпер будзем фільтраваць іх гранічна жорстка. Зараз мы не чакаем гатовых сцэнарыяў, а спачатку даволі вузкім крэатыўным кодам прапрацоўваем тэмы і ідэі, якія маглі б быць цікавыя сучаснаму гледачу, робім разлікі і прагнозы, думаем, што можа пайсці ў кіназатраха, што заікаваць інтэрнэт-платформы, што можна адправіць на YouTube, якія краіны выкажуць цікавасць да той ці іншай тэмы. І потым ужо аддаем распрацаваныя ідэі групам сцэнарыстаў. Ніхто, так атрымалася, не прыносіць нам гатовых сцэнарыяў, якія б нас задаволілі, а прыносяць, здараецца, тое, што адля-

емства, і зараз не савецкія часы: як у камерцыйнай арганізацыі ў нас ёсць свае задачы, таму нашы ідэі і сакрэты я не буду з усімі абмяркоўваць. Пачнецца здымачны перыяд — вось тады калі ласка.

Акрамя таго, мы зараз пераходзім на іншую мадэль існавання: выводзім за штат творчы персанал — рэжысёраў, здымачныя групы, і набіраем іх толькі для працы над канкрэтным праектам. Калі рэжысёр у нас у штале, значыцца, мы штотомся павінны плаціць яму зарплату, кожны год павінны даваць па фільму. Але такога пры цяперашніх умовах быць ужо не можа. Па новай мадэлі ў нас і пашыраюцца магчымасці для выбару: напрыклад, збіраемся здымаць экіпн — запрашаем рэжысёра, які ў гэтым спецыяліст, меладраму — кілічам таго, хто ўмее рабіць меладрамы. Гэтакаса і з іншымі прадзюкамі. У штале застаецца нейкі касцяк і тэхнічныя супрацоўнікі, работнікі кінафабрыкі: людзі, занятыя кожны дзень.

— Выяда па-за штат — гэта значыць звальненне. Мабыць, працэс адбываецца няпроста...

— Канешне, няпроста, нават балоча. Але даводзіцца тлумачыць

У адрозненне ад спартыўных спаборніцтваў, мастацкія конкурсы і прэміі наўрад ці здатныя вызначыць лепшых — у гэтай сферы аб'ектыўных крытэрыяў быць не можа. Затое яны сведчаць пра настроі і тэндэцыі сярод саміх "суддзяў" з экспертнай супольнасці — пра тое, што сёння лічыцца вартым і важным, якія крытэрыі ставяцца ў галаву кута...

І той факт, што ў спіс лаўрэатаў І Трыенале жывапісу, графікі і скульптуры, якую не так даўно ладзіў Беларускі саюз мастакоў, патрапіла Таццяна РАДЗІВІЛКА, прыемна ўражае. У яе палотнах зусім няма ўсяго таго, у чым сёння той інавацыі цяперашняга мастацтва — хайпа, павярхоўнасці ды камерцыі. Гэтыя творы глыбокія, таямнічыя, незразумелыя — і зусім някідкія, папраўдзе інтэлігентныя. За імі яўна нешта стаіць, і ты гэта адчуваеш, нават калі не можаш зразумець, што менавіта.

Няўлоўны герой на фоне пустаты

Ілья СВІРЫН

— Лаўрэатства стала сапраўдным сюрпрызам, — прызнаецца мастак. — Як правіла ўзнагароды абыходзілі мяне бокам. Таму, канешне, вельмі прыемна, што заўважылі, адзначылі...

— Падаецца, нібы вашы работы жывуць у сваім вымярэнні і наогул не патрабуюць кантакту з глядачом. У кожным разе, спадабацца яны зусім не імкнуцца — у адрозненне ад многіх іншых...

— Ды не, кантакт акурат прадугледжваецца. Іначай навошта было мне наогул выносіць гэтыя працы ў публічную прастору? Фідбэк, тыя думкі, якія з'яўляюцца ў глядача, для мяне, вядома, важныя. Праўда, яшчэ важнейшае тое, як я сама стаўлюся да сваіх твораў. Маё меркаванне тут куды больш для мяне істотнае, ніж чыё іншае.

— Ці маюць вашы работы пэўную аўтарскую інтэрпрэтацыю, або іх успрыняць аднаесна на водкуп глядачу?

— Хутчэй другое. Я зусім не імкнуся транславаць нейкія канкрэтныя пасылы. Рэакцыя іншых мяне нават часам здзіўляе: людзі вышукваюць у маіх творах тыя ідэі, якія я і блізка туды не ўкладала. І я сабе думаю: што ж, можа быць і так, чаму не? Ды яно з глядачом напаяўнае карціны шматаслоіныя сэнсамі, таму вельмі радуся, калі ён узнікае.

— А ці здаралася непаразуменні? Чалавек, выхаваны на традыцыйным мастацтве, дзе аўтарская задума лічыцца даволі лёгка, можа атрымаць "разрыў мозга", убацькаваць вашыя творы. Ці, прынамсі, недаўменне.

— "Разрыў мозга" я не імкнуся выклікаць. А недаўменне... Ад гэтага яшчэ

нічога страшнага: такі глядач проста пацісне плячыма і пойдзе сабе далей. Нешта яму тлумачыць мне асаблівай ахвоты няма.

— Што спараджае вашы творы: інтуітыўны пошук або нейкія рацыянальныя схемы?

— Розуму там вялікага няма, хутчэй інтуіцыя. А яшчэ маё ўласнае пачуццё гармоніі. І адчуванне пустаты...

— Пустата займае большую частку ваших твораў. А месцам дзеяння часцяком становяцца знаёмыя ўсім публічныя прасторы — скажам, стадыён. Адкуль наогул такая ўвага да спорту?

— Па-першае, спартыўныя аб'екты падаюцца мне... проста прыгожымі. Вызіраець ты ў акно, бачыш стадыён ці поле для картынга — і яны чамусьці цябе ўражаюць. Я маю звычайку фіксаваць такія ўражанні: раблю здымкі, і так спакваля запісваюцца нейкія рабочыя матэрыялы. Ужо потым прыходзіць разуменне, як яго можна выкарыстаць.

А па-другое, мой муж любіць глядзець спартыўныя спаборніцтвы — прычым любяць, ад футбола да баскету. І даволі часта такая тэлекарцінка мільгае ў нас дома. Думаю, ён пазірае на ўсё гэта воканам не заўзятара, а мастака: маўляў, якое маляўнічае зялёнае поле...

— Персанажы ў вас выглядаюць непераканаўча: малоткія дэперсанфіка-

ваныя фігуркі на ўскрайку карціны. З чым звязанае такое стаўленне да героя?

— Пачынала я, дарэчы, акурат з выяўлення персанажаў. Гэта ўжо пазней асяроддзе, тая самая пустата стала займаць большую частку работ, нібы замяняючы ці выціскаючы чалавека. У людзей на маіх карцінах няма твараў. Мне хочацца, каб мой герой быў гэтакім няўлоўным, каб глядач не разумеў, хто

ён, што з ім робіцца, куды бяжыць. Пра гэта можна хіба згадвацца. Мае працы наогул прадугледжваюць пэўныя высілкі для іх успрыняння.

І вельмі важна, што на халасціне заўсёды ёсць нейкі рух, хай сабе і чыста механічны, нявызначаны, умоўны. Тут не проста абстрактная пустэча — чалавек мае да яе пэўныя адносіны. Умоўныя фігуры, умоўны рух, адчуванне ўмоўнага жыцця...

— Наколькі атрыманы падчас навучання навыкі

усё ўпіраецца менавіта ў педагога.

У Акадэміі ў "мае" гадзі гісторыі сучаснага мастацтва ніхто не вучыў, і многае даводзілася потым напрацоўваць сваім асабістым досведам. Але дыплом я атрымала без малаго тры дзясяцігоддзі таму. Час дастатковы, каб сёе-тое за сваёй ды пашырыць свой круггляд праз самаадукацыю. Інфармацыі сёння не бракуе, і калі на цябе коціцца гэты снежны вал, вельмі цяжка ніяк на гэта не рэагаваць, застаючыся ў рамках мінулага.

— Вас можна назваць заўсёды музеем ды галерэяй, вы часта выпраўляецеся ў "культпаходы" і за мяжу. Ці не надае гэта мастаку пачуццё разгубленасці: бачоўна, столькі ўсяго ў свеце робіцца, ці знайдзіце ў гэтым калейдаскопе сваё месца? Або наадварот — можна трапіць пад нечы моцны ўплыў...

— Не думаю, што нехта надта на мяне паўплываў, а вось асабісты адкрыццё здароўнага рэгулярна. Пабацьчы ў арыгінале творы, скажам, Люка Цюймманса або Герхарда Рыхтара было для мяне вельмі важна. Наведванне выстаў іншых аўтараў — гэта вялікі штуршок для развіцця: аналізуючы ўбачанае,

ты атрымліваеш імпульс паразважаць, асэнсавальна... Што становіцца ўрадавай глебай для ўласнай творчасці. А наконце разгубленасці і ўласных комплексаў... Ведаецца, і ў прастыжных замежных музеях трапляюцца даволі сумнеўныя, на мой погляд, працы: далёка не ўсё там выклікае здзіўленне ці захапленне.

— Яшчэ ў 90-я вы пачалі даволі рэгулярна выстаўляцца і працаваць на Захадзе. Ці адчуваецца розніца паміж арт-працэсам там і ў нас?

— Раней яна была каласальнай, цяпер — куды меншая. Але ці варта з гэтай нагоды надта перажываць? Любы мастак, дзе ён ні жыве, сёння робіць тое, што ён хоча рабіць, у залежнасці ад уласнага бачання. Паўсюль утвараюцца свае "вузкія калы" блізкіх адзін аднаму твораў. Кожны варыянт ў сваім каноне, і няма вялікай розніцы, дзе гэты канан геаграфічна знаходзіцца.

Куды больш залежыць ад асобы мастака.

А вось у чым адрозненне і дасюль выразна адчуваецца, ды гэта не ў творчым, а ў матэрыяльным вымярэнні. Тут, як кажуць, ды каментарыяў. І шкада яшчэ, што мастацкая адукацыя застаецца ў нас той самай — акадэмічнай і традыцыйнай. Тыя веды, якія заходні мастак засвойвае ў праграме навучання, наш мусіць атрымліваць самастойна. Адсюль і пэўная часавая затрымка. Педагогі павінны быць самі ў курсе таго, што адбываецца ў свеце, і прапановаў студэнтам матэрыял для аналізу, адкрываць ім новыя імёны і далягалы — а не проста вучыць маляваць тую ці іншую частку цела.

— А хіба апошняе не істотна?

— Без сумневу, акадэмічная школа важная, але не трэба ставіць яе ў галаву кута. Уменне маляваць не павінна быць адзінай заслугай мастака. Бо іначай, выходзячы з Акадэміі, ты не будзеш разумець, што табе рабіць далей.

— Аднак гэтае разуменне бадай у выключнай меры залежыць ад цябе самога...

— Вядома! Але і ад асяроддзя таксама. Не ведаю, як цяпер, але ў наш час не надта віталася, калі твая студэнцкая праца адрознівалася ад таго, што чакаў пабачыць педагогічны склад. Таму нехта сыходзіў з Акадэміі, не могучы рэалізаваць уласныя ідэі, нехта губляў свой энтузіязм... А гасосыі, вядома, і "побыт засмоктаў".

— У тых краінах, дзе ёсць арт-рынак, поспех можна манетызаваць. У нас — пакуль не асабліва. Ваш муж, сапраўды мэтр айчыннага сучаснага мастацтва Канстанцін Селіханав, неяк прызнаўся, што каб годна зладзіць сваю выставу, яму давалася ахвяраваць рамонтам на лёшчы...

— Так, нашы выставы — гэта і сапраўды адчувальныя для сямейнага бюджэту затраты. Хіба зрэдку нехта трохі дапамагае фінансавана, зазвычай усё за свой кошт. І далёка не заўсёды такія грошы можна лёгка ўзяць ды выцягнуць з кішэні. На жаль, фондаў, здатных хая б пакрыць выдаткі мастака на ўласны праект, у нас няма. І, на шчасце, я маю нядрэнную працу, таму мне ёсць чым плаціць за майстэрню нават калі карціны не прадаюцца.

— Што ж матывуе працаваць тыя праекты рабіць?

— Упартаць, сіла характара. Памкненне супярэчыць абставінам. Хая калі гэта трывае доўга, усё адно трохі стамляецца.

Фота з архіва Таццяны РАДЗІВІЛКА

У чарговы раз задаю сабе пытанне: “За што вёску люблю?” І знаходжу чарговы адказ: “За максімальную набліжанасць формы да зместу, тэорыі — да практыкі!” Тлумачу. Зразумець у горадзе, што такое прыродная прыгажосць, зможа хіба толькі адчайны прыхільнік урбанізацыі. А ў вёсцы, каб адчуць сябе часткай навакольнай разняволенай раскошы дастаткова акенца адчыніць. А можна зрабіць колькі крокаў у канец цётчынага гародчыка і паразмаўляць з бабром, заклапочаным уладкаваннем хаткі ў тутэйшым ручаі. Ці ўвосен прапаўзіці метраў ста — і ўбачыць ля балотца шумную бусліную канферэнцыю перад адлётам у вырвай. А ёсць яшчэ зусім іншы, медыцынскі, так бы мовіць, аспект. Для нечакана разбітага на сцэжы калена ў горадзе аптэку трэба шукаць, а ў вёсцы варта толькі нагнуцца і сарваць падарожнік (трыпутнік) ды прыкласці яго да раны. У больш сур’ёзных сітуацыях эфектыўна дапамога серпарэзнік (крываўнік). Прыклады вясковай самадастатковасці можна доўжыць бясконца.

леніцу і бліны, яна згадвае і Якуба Коласа. Для мяне гэта як мёд да раны. Калі яшчэ падшыванцам быў, маці, завіхаючыся ля печы, цыгавала мне з Коласа пра тое, што “яшчэ да рання бліныцы пякліся на сняданне... на ўслон шпурляліся алапкі, а дзеці іх даўно сачылі і на лягу бліныцы лавілі”. Чэхаў — бліскучы, але Колас — свой, наскі, таму любімы і вельмі блізкі. Да слова, я праз час сам навучыўся для сыноў блін-

У вёску — на дзядзькаванне!

Яўген РАГІН

Неаспрэчна адно: у вёску трэба ехаць час ад часу для таго, каб навучыцца радзіму любіць і сябе паважаш. За нашымі спінамі — вялізны досвед продкаў. І мая б воля, я усіх бы гараджан, што не бачылі, як каларадскі жук бульбу есці, скіроўваў бы на сельскае дзядзькаванне (чытай Караткевіча). Больш праўды на зямлі было б.

А цяпер пра тое, чым жыве сёння вясковая культура. Дырэктар цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы **Браслаўскага** раёна Вольга Ляснеўская піша: “Мы рэалізавалі праект, вынікам якога стаў выхад у сакавіку краязнаўчага буклета, створанага работнікамі аддзела бібліятэчнага маркетынгу. У выданні вядзецца гаворка пра літаратурна-краязнаўчы маршрут. У буклеце фарматам А4 — 28 старонак, што распаўсюджваюць пра 9 населеных пунктаў раёна. Для кожнага створана гістарычная даведка, падобраны легенды і паданні, а таксама — вершы паэтаў. Кожны “прытынак” аздаблены фотаздымкамі”.

У **Малабаставіцкай** (Бераставіцкі раён) інтэграванай сельскай бібліятэцы гаварылі пра жаночае шчасце. Уяўляеце, якой шчырай атрымалася вечарына?! Дарэчы, мясцовае аматарскае аб’яднанне так і называецца “Пагаворым па шчырасці”. Вось вам форма, вось і змест. Да ўсяго працавала тут выстава прыкладнага мастацтва “Разам з унікамі”. Ці варта разважаць па-самаму, у чым яно, жаночае шчасце?

Добрая нагода для пераймання вопыту. З **Бераставіцкага** раёна паведамляюць, што ў рамках праекта “Дай сэрца твайго краінуца” ў **Маслянскай** сабраліся сталыя людзі, паглядзелі рэтрафільмы “Дзючаты”, “Вясна на Зарэчнай вуліцы”, “Афіцэры”, “Белыя росы”. Усё зроблена проста і з вялікай дабрыйні.

Пра атмасферу густы і жаночасці распаўялае і загадчык **Манькавіцкай** бібліятэкі, што ў **Столінскім** раёне, Алена Ворак: “У нас разгарнулася выстава “Дамы эпохі”, на якой экспануюцца фарфоравыя лялькі з майё асабістай калекцыі. Вытанчаны і элегантныя, яны запраша-

юць устумніць і прычытаць лепшыя творы сусветнай класікі. Кожную ляльку можна браць рукамі. Выстава адоўжана акумулятарамі, уласцівымі для жанчын мінулай эпохі: веерамі, капальцоўкамі, духамі, мілым статуэткамі ды ўпрыгожаннямі.” Вельмі спадзіюся, што камусьці з бібліятэкараў краіны такі досвед шчырай бібліятэчнай дзейнасці стане штуршком для асабістых творчых вынаходніцтваў, якія пераўтвораць наведванне бібліятэкі ў шчырае свята кніжнага чарадзейства.

А вось якія выставы ладзіцца ў **Віцебску**. **Ала Лялькіна**, начальнік аддзела тамтэйшага абласнога метадычнага Цэнтра народнай творчасці, паведамляе, што ва ўстанове працуюць адразу дзве выставы: “Творчасць без межаў”, прысвечаная 30-годдзю з дня заснавання народнага клуба аматараў флярэстыкі “Анюта” з культурна-гістарычнага комплексу “Залатое кольца Віцебска “Дзвіна”, і персанальная — майстра народных мастацкіх рамёстваў, кіраўніка народнага клуба

цы рабіць. Але маці ў гэтай справе так і не пераўзышоў.

Фестывальныя перамогі. Тут Палац мастацтваў **Бабруйска** ў чарговы раз вызначыўся. Вось што піша мастацкі кіраўнік установы **Наталія Шулікова**: “Заслужаны аматарскі калектыў **Рэспублікі Беларусь — народны ансамбль танца “Юнацтва” стаў лаўрэатам I ступені VI міжнароднага фестывяло мастацтваў “Сакрэт поспеху”. Кіруе калектывам **Сяргей Лукашэвіч**. А фест у заочным фармаце наладзілі ў **Вялікім Ноўгарадзе**.”**

Ларыса Ланіна, загадчык аддзела па правядзенні культурных мерапрыемстваў **Ваўкаўскага** раённага Цэнтра культуры, распаўядае пра штогадовы раённы агляд-конкурс “Беларусь — мая песня”. З лепшага боку адзначаны калектывы **Субашкага**, **Гнезнаўскага**, **Магвёўскага**, **Вайтовіцкага**, **Валпоўскага** і **Варэйкаўскага** Домаў культуры.

І напрыканцы блок масленічных навін, каб яшчэ раз пераканана што зімы не будзе цэлы год.

Цэнтральная гарадская бібліятэка **Жодзіна** стварыла каманды па прыгатаванні бліноў. Кулінарныя эксерсісы агучыў народны ансамбль народнай песні “У коле сяброў” і танцавальны гурт “Нахтненне”. Пра гэта паведамляе супрацоўніца ўстановы **Ірына Хілошч**.

Загадчык аддзела метадычнай работы **Дзятлаўскага** раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці **Марына Лукіянец** распаўяла пра тое, што ў аграгарадку **Круцілавічы** выступіў творчы калектыў **Зэльвенскага** Цэнтра культуры. Вось яго шматвектарнае, так бы мовіць, супрацоўніцтва!

Не абыйшлося, натуральна, без **Мазалаўскага** сельскага Дома культуры. Як запэўнівае **Андрэй Стручанка**, тут упершыню праішоў конкурс-выстава “Масленічныя прысмакі”. Мазалаўцам дапамаглі жыхары вёскі **Хайсы**. Ляльку з бліноў зрабіў кіраўнік гуртка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва “Магія творчасці” **Ала Антаненка**.

Пішыце пра клопат сённяшняга вёска! Сустрэнемся праз тыдзень.

На здымках:

- 1 “Літаратурная Масленіца” па-слонімку.
- 2 Майстар народных мастацкіх рамёстваў, кіраўнік народнага клуба “Святліца” **Мёрскага** раённага Дома культуры **Алена Батарчук**.
- 3 Святакаванне ў аграгарадку **Круцілавічы**.
- 4, 5 Кіраўнік гуртка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва “Магія творчасці” **Ала Антаненка** і яе лялькі з бліноў.

налёжэнна, цікава. А вось які адзначаюць юбілей класіка ў родным для яго Хойніцкім раёне — пакуль невядома. Я ўвогуле не памятаю, калі апошнім разам прыходзілі адтуль лісты. Не можа быць, каб там нічога цікавага не адбывалася. Там і бібліятэка шыкоўная, і музей адмысловы, і народны тэатр са старадаўнімі традыцыямі. Чакаю вестак вельмі.

Загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу **Слоцімскай** раённай бібліятэкі імя **Якуба Коласа** **Наталія Гурская**, згадваючы **Масленіцу**, цытуе апавяданне **Антана Чэхава** “Бліны”. Цудоўна! Дзякаваць **Богу**, сярод іншых сусветных класікаў, што згадвалі **Мас-**

У яе прасілі ўраджаю

(Заканчэнне. Пачатак у № 11)

У некаторых месцах Беларусі ў Русальную нядзелю дзяўчаты з сухога маю (галінак барозы, ліпы, клёна, якімі ўпрыгожвалі хату і падворкі на Сёмуху), рабілі ляльку-Русалку. Беларусы лічылі, што яна садзейнічае багатаму ўраджаю. Насілі яе па полі, а вечарам тапілі ў рацэ ці возеры. Часам Русалку рабілі ў выглядзе саламянага пудзіла каля метра вышынёй, рукі з пукоў каласоў, якія тырчалі ў бакі. Яе пакрывалі платкамі, якія завязвалі ў канцы, каб каласы не раскідаліся. З кавалка белага або шэрага палатна рабілі твар, размалёўвалі яго вугалем, на галаву павязвалі платок, апраналі ў кашулю ў спадніцу. Русалку або тапілі або кідалі на край жытнёвага поля, сарваўшы з яе адзенне. Абрад провадаў Русалкі ў выглядзе лялькі не захаваліся ў жывой традыцыі.

На Купалле рабілі саламянае пудзіла ў жаночым адзенні, вакол яго танцавалі, называючы Купалкай, а затым спальвалі на вогнішчы або тапілі ў вадзе — ахвяраванне сілам прыроды перад жывом. Лялька, якая сімвалізавала Ведзьму, на Полаччыне падчас Купалля рабілі з карча, апрануўшы яго ў старую вопратку, і спальвалі ў канцы свята. Пры гэтым адначасова спявалі ўсе абрадавыя песні гадавога кола, а таксама вясельныя або хрэсьбінныя — кожная спявачка сваю. Атрымліваўся хаос гукаў, звернуты да продкаў. Такая манера спеваў называецца «барана». Ведзьму сімвалізуе і лялька, якую спальваюць і топяць на Купалле ў вёсцы Хаціслаў Маларыцкага раёна Брэсцкай вобласці.

Такім чынам, лялька ў календарных абрадах беларусаў уvasабляе Вясну, Зіму, Ведзьму, Купалку або Русалку, продкаў (Дзёда і Бабу, сярод якіх і лялька-згортыш у руках Цыганкі ў календарным абрадзе шчадравання).

ДЛЯ ВЯСЕЛЬНАГА АБРАДУ

У вясельных абрадах лялькі выкарыстоўвалі амаль паўсюдна. У вёсцы Дзякавічы Жыткавіцкага раёна існаваў сімвалічны абрад: калі нявеста з ёлкай у руцэ едзе ў хату жаніха, на варотах яе сустракае саламяная лялька ў рост чалавека ў саматканым адзенні, якая сімвалізуе продка мужынскага роду, а на парозе хаты — свяхруха ў вобразе мядзведзіцы, якую лічылі паразітычнай чалавек. Яна ў вывернутым жакусе частуе маладых мёдам. У Докшыцкім раёне ляльку-продка кідалі на маладу, калі яна ішла да хаты маладога, частуючы дзяцей цукеркамі.

На Гродзеншчыне ў пачатку XIX стагоддзя былі запісаны весткі пра тое, што да вяселля рабілі дзве лялькі — у жаночай і муж-

Ляльку-купалку спальваюць і топяць на Купалле ў вёсцы Хаціслаў Маларыцкага раёна Брэсцкай вобласці.

чынскай іпастаны. Іх ставілі ля варот для таго, каб загадзіць дарогу маладому, які прыязджаў за нявестай. Гэтыя лялькі павінны былі садзейнічаць нараджэнню дзетак у новай сям'і. Даследчыца беларускага вяселля Леаніда Малаш апісвала вясельны звычай, калі парныя лялькі ў жаночай і мужчынскай іпастані з кулёў саломы ад зажыначнага і дажыначнага снапа ставілі ў Чырвоным куце, а маладая адорвала іх суадносна поясам і наметкай. У Старадарожскім раёне і на Палессі на трохі дзень вяселля, калі алведаль маладу прыязджала яе радні, з куля саломы рабілі жартоўную ляльку ў выглядзе немаўліцы ў пялюшках. Ёй страшэйшай бацькоў маладой, папракаючы, што іх дачка «нячэсная», ужо нарадзіла дзіця. Бацькі павінны былі адкупляцца грашыма або выпіўкай і закускай. Гэта быў карнавальны дзень, калі ў маладых пераапраналіся госці і сміяшлі прысутных сям'янамі на тэму вяселля. На Міншчыне і Гродзеншчыне маленькія лялькі, якія вясельнікі пару маладых, прымацоўвалі да дугі кая.

У СЯЛЯНСКІМ ПОБЫЦЕ

Агароднае пудзіла на крыжавіне, апранутае ў ста-

Беларусы захавалі старажытныя карані ўзнікнення лялькі

Цыганка з лялькай-«дзіцем» у вёсцы Лобча Лунінецкага раёна.

Лялька з вёскі Пагост Жыткавіцкага раёна.

рое панашанае адзенне, лічачы, сімвалізуе гаспадара або гаспадыню і прызначана для адпуджвання птушак. Яго і цяпер ставяць пасрод агарода або ўмацоўваюць на плодзавыя дрэвы. На Палессі ад каршуноў робяць пудзіла ў адзенні чырвонага колеру або проста вешаюць чырвоную анучу на рагульцы, якая б развілася ад ветру (кажуць, што чырвоны колер адпужвае коршака). Але гэта ўсё сучаснае ўяўленне пра ролі агароднага пудзіла. У старажытныя часы гэта хутчэй за ўсё была антрапаморфная выява нейкага бовства, функцыя якога — аберагаць хату і агарод, садзейнічаць плоднасці пасеваў. Прычым, у такіх далёкіх часы, калі хата яшчэ не ўпрыгожвалася разбой, бо ланзей абярэгавыя функцыі сталі выконваць выразаныя з дрэва знакі-сімвалы на ваконых ліштках, выявы кая або пёўна на вілку хаты.

Некаторыя расійскія даследчыкі звязваюць выяву пудзіла з язычніцкім богам вясновай урадлівасці Ярылам або пудзілам, якое спальвалі на Масленіцу. Але плады, якія павінна ахоўваць пудзіла, з'яўляюцца летам, калі ўжо час панавання Ярылы скончыўся. Пудзіла Масленіцы тлумачыць як увасабленне Зімы або язычніцкай Марэны. Праўда, Ярыла «многолик»...

ФАРТУШОК ДЛЯ СВЕЧКІ

Жаночую іпастань мела лялька памерам прыкладна 25 — 30 сантыметраў, якую скручвалі са шматкоў старога адзення і садзілі ў Чырвоны Кут. Жыхарка вёскі Пералёўка Веткаў-

скага раёна Лідзія Глынічна Малашанка ўспамінае, што дзецям чапаш гэтую ляльку забаранялася. Яе функцыя была — аберагаць хату, таму яе называлі Берагіня. Бабуля строга сачыла, каб ніхто нават не дакранаўся да гэтай лялькі.

У гэтай жа вёсцы да нядаўняга часу захоўвалася абшчынная свая і абраз, прысвечаны святу Ушэсія. Як і ўсюды на Пасожжы (у Веткаўскім і Чачэрскім раёнах), дзе традыцыя ўшанавання свечкі даўня і трывала захоўваецца, свечку апранаюць у спецыяльна пашытае для яе жаночае адзенне — плашэйка, фартушок, вяночак. Як і адзенне, свечку штогод алнаўляюць: налегліваюць на яе новы воск. Можна было сустрэць свечкі памерам з вядро. А па форме яны нагадвалі чалавечы зародыш і сімвалізуе душу памерлага. Свечку адпяваюць на праэд адні абраду (псаломы, чытанне акафісту), якая божыцу або як маладую падчас вяселля, выпраўляючы ў новую сям'ю. Пасля адпя-

вання спраўляюць поспую абрадавую вычур, а назэўтра па саломе або саматканаму палатну ўрачыста пераносіць у другую хату да гаспадыні, якая будзе трымаць яе ўвесь год да наступнага свята. Кожны вясковец можа прыйсці і ахвяравацца на працягу года да гэтай свечкі, памаліцца каля яе і папрасіць дапамогі ў складаных абставінах жыцця. Святы перанос свечы яшчэ існуюць у розных рэгіёнах Беларусі, і там, дзе вясковая супольнасць дае згоду, ім надаецца статус нематэрыяльнай культурнай каштоўнасці Беларусі. Свечку, якой надаюць жаночую іпастань, можна таксама лічыць лялькай, якая служыць у вясковым побыце абярэгам.

СА СТАРЫХ ХУСТАК І ПАЛАТНА

Дзіцячая лялька-«згортыш» ў выглядзе немаўліцы ў пялюшках была ў кожнай хаце, дзе гадаваліся дзеці. Яе рабілі са старых хустак і палатна. Такая лялька сімвалізавала немаўля, якое з'яўлялася ў сям'ях нашых продкаў адно за адным. Выхаваўчая роля такой лялькі была вельмі важная, бо скіроўвала старэйшых на неабходнасць клапаціцца пра малых брашчэў і сястрычак.

Гульні з такой лялькай развівалі маўленне дзіцяці праз калыханкі і забаўлянікі. Яна яшчэ служыла абярэгам, бо захоўвала энергетыку самых блізкіх людзей праз іх зношанае адзенне. Пазней па часе з'явіліся лялькі ў жаночым і мужчынскім адзенні, але ў асноўным у гарадскім асяроддзі. Не памятаю, каб нехта з вясковых людзей старэйшага пакалення расказваў пра ляльку-хлопчыка, прызначаную для дзіцячых гульняў.

Праўда, у казках такая лялька ёсць. Нешта накітагит беларускага Бурашна: бяздзетныя старыя бацькі зрабілі сабе на старасць галодраўляную ляльку ў выглядзе хлопчыка, якая ажывае да іх вялікай радасці. Спявачка і выдатная апавядальніца з вёскі Лобча Лунінецкага раёна Анастасія Якавец называе гэтую ляльку Цялешыкам, а казку чула ад старых бабўль. Памятаюць такую ж казку ў Пінскім раёне. А ў вёсцы Міханавічы Мінскага раёна яе расказвае Ларыса Рыжкова.

АРТЫСТЫ БАТЛЕЙКІ

Асобная тэма — батлеечныя лялькі. Беларускае батлейка вядома з XVI стагоддзя. Хутчэй за ўсё традыцыя народнага ялечнага тэатра запазычана з Польшчы, дзе яна існавала на стагоддзе раней. Батлейка бытвала ў беларусаў падчас календальных святкаванняў, на кірмахах. Батлеечныя прадстаўленні пачаліся як творчых дзейнасць семінарыстаў, затым традыцыя развілася ў сялянскім асяроддзі.

Беларуская лялька аказалася амаль нявывучанай, таму напісаны вышэй матэрыял — толькі тое, з чым аўтар сустракалася падчас сваіх экспедыцыйных вандровак і працы на радыё і тэлебачанні над праграмамі, прысвечанымі традыцыйнай культуры беларусаў. Хацелася б, каб мы шанілі перш за ўсё сваё. Чудных традыцый, якія гарадскія жыхары злёгкаска і без разбору прымаюць у свой побыт, не заўсёды аплавадаюць нашаму менталітэту. Але ў беларусаў дастаткова багатыя ўласныя традыцыі, якія трэба вывучаць і папулярызаваць. Нам ёсць чым ганарыцца, бо на нашай тэрыторыі даследчыкі знаходзяць у традыцыйнай культуры вельмі архаічныя абрады і звычаі, рамёствы і промыслы, якія ўжо даўно зніклі ў народах Еўропы. У тым ліку і традыцыі, звязаныя з выкарыстаннем лялькі і яе паходжаннем.

Наш гонар — сучасная беларуская сучасная лялька і традыцыйнае рэгіянальнае свята-конкурс «Беларуская лялька» ў Слуцку, а таксама шматлікія конкурсы і гурткі па вырабу лялек у гарадах і вясковых цэнтрах краіны, абласных клубах.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ
Фота аўтара

“На асіне сяджу, скрозь клён гляджу, бярозу трасу...”

Жаночыя прылады ткацтва па-веткаўску

Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцый мае філіял у Гомелі, у якім 4 залы. Адна з іх — “Жывое рамясто”, тут жа майстэрня з кроснамі і іншымі прыладамі для пляцення, снавання і ткання паясоў, спрэнга, габелена... Менавіта тут, у вопыце шматгадовага дзеяння клуба “Параскева”, і наспела пытанне аб унутраных сэнсах творчасці. У майстэрні адкрылася выстава пра майстэрства.

УЗНАВІЦЬ ДЫАЛОГ

Загадкавая назва і “аб-ыздэнная” расшыфроўка тэмы — толькі зазвыўны слоган выставы Веткаўскага музея, якая адкрылася ў яго гомельскім філіяле. Гэта ж і формула канцэпцыі. Усё падаецца ў семіячным ключы і на матэрыялах экспедыцыйных доследаў, як і заўсёды ў веткаўцаў. Таму ў навуковым дыскурсе патрэбна б было дадаць падзаглавак. Напрыклад, “Семіятыка традыцыйнай культуры: код ткацтва”. Рэчы і паняцці прадстаюць у дасканалых лагічных хадах, у адкрыцці невядомых нам гістарычных і дагістарычных фактаў.

А насамрэч, справа нават не ў семіятычнай дасканаласці. Узнавіць дыялог паміж сучаснай свядомасцю глядача і таямніцамі ўласнай старажытнай культуры. Вось звышзадача кожнага праекта “Веткі”. Адметна, што ўсё больш модалгі імкнення асвойваць ткацтва сваімі рукамі. І жадае ведаць аб яго сімвалічным змесце. А ў рамяства з узрастам у 5 тысяч гадоў — шмат неверагодных таямніц і загадак. І шэраг з іх — адгалваеша на матэрыяле ўласных традыцый.

РАМЯСТВО ЯК ТАЯМНІЦА

Выстава — заўсёды падарожжа ў таямніцы і цудоўны выхад “на паверхню” з новымі ведамі: “справде-

ку” — у сучаснасць. Што на гэты раз?

Велізарная таямніца — рамяство ткацтва. Разгледзім яго анатомію: як тэхналогію і як міф. Адкуль крупіць ведаў? Старажытная тэрміналогія — назвы дэталю красён і назвы прыёмў “утэраталагічным стылі” (кабылі, вочкі, даіць...). Анатомія саміх кроснаў. Архетыпы працэсу ткацтва (у глыбіні — стварэнне Свету нанова). Арнаментальны фонд знакаў-істот і псіхалогія майстрых... Гэта — з аднаго боку.

Мова загадкі, сінтаксіс абрадавай дзеі, траекторыя карагоднага руху і словы самой карагоднай песні — з другога боку. Усе яны ўтрымліваюць, нібы жывое зерне, архаічныя метафары. Але так утварыўся цэлы ком сэнсавых “валокнаў”. Як быць? Каб разблытаць, спрасіць, упарадкаваць разуменне — рушыць услед за тэмай ткацтва. Адзіныя тэмы, траекторыі, формы і сэнсы выяўляюцца на ўсіх заданых вышэй “кодах”.

У “слоўніку” традыцыйных тэрмінаў і ў складзе экспанатаў удзельнічаюць

кі радзімаў — падобныя да схем руху ў “Крывым танку”, які заплятае-завязвае сваім рухам дзяцей. Прасніцы, вераціны, само прадзенне аказваюцца ў адзіным кантэксце з архаічным карагодам-гульнёй “Драма”, дзе старая жанчына “дрэмле” з верацяном, седзячы сярод карагода, і коле ім неасцярожных. Звычай мець “кругаль” звязаных верацін расшыфроўваецца як абярэг, павязаны са з’яўленнем Пятніцы-Мокашы нерадзівым праллям.

Яшчэ ў 1980-я гады мы знайшлі ў “дызайне” кроснаў і ў працэсе ткацтва вобраз калясніцы і падарожжа. У Неглобцы самі ставы — бы пара коней (ставы з нагамі-рассохамі так і завуцкі кабылы). Навоі-валы — бы восі з коламі. Гукі ткацтва падобныя да грукату капытоў, кол. Ткачыха — “мажэ бачыць мертвых”. А калі само рамяство — падарожжа да продкаў? Якія і

ваецца мадэль судна! Альбо мадэль Сусвету. Пары конай лустэркава паўтараюцца: “Што ўверсе — то і ўнізе”. Бёрды працэсваюць аснову — альбо грабуць, бы вёслы, па стыхіі? А вось і яшчэ міфалагема: верх — коні (блізнычны міф індаеўрапейцаў), ніжняя частка набілак — рыбы-шчупакі.

Балта-славянская міфалагема сонечных коней і нябеснага вяслія паўстала перад вачыма. З далёкай Мезені Архангельскай вобласці дасылаюць у музей прасніцу-лапастку. На ёй — коні, птушкі, сонечныя знакі, зямныя клеткі-нівы і “бёрды”. Спосаб выяўлення — той самы, што і ў геаметрычным перыядзе Элады — каля 3 тысяч гадоў таму... Дарэчы, з той даўніны родам — і геаметрычныя стэль арнаменту знакамітай Неглобкі.

Бронзавыя падвескі — конікі і коні-грабенчыкі Х стагоддзя, — таксама адлюбуюцца ў “транспартным сонечным-конскім верхам і рыбіным-шчупаковым нізам — той самы грэбень у рамцы. Таямніца ў тым што этымалагічная радня “бярду” — “борт” карабля. Таму тут да вобраза калясніцы дадаецца вобраз судна, што пералывае-пераграбае вёсламі бездна ніжняга Свету... Старажытныя грэбні для чалавечых валасоў маюць той жа вобраз. Ладзіца-калясніца — так ткацкі станок паўстае ў анатоміі сваёй істоты і ўзнаўляе міф пра касмалогію Тварэння.

Безумоўна, гаспадыня насычаная прастора выступае жанчына-стваральніца жыцця і тэктаў ткацтва (з глыбіні — тоснасць працэсу стварэння: прадзенне лёсу і тканне плошч чалавечай, метафара выкарыстоўваецца з часоў Гамэра, прадзецца і тэццярчыны стэль арнаменту знакамітай Неглобкі. Бронзавыя падвескі — конікі і коні-грабенчыкі Х стагоддзя, — таксама адлюбуюцца ў “транспартным

На здымках: экспанаты выставы ў веткаўскім музеі.

кодзе” стану-калясніцы. Чаму — коні-грабенчыкі? І тут настае пара пералічыць найстаражытныя “культурныя аперацыі” па засвойванню стыхійнага. Мы прадставілі адну з галоўных. Як ні дзіўна, у ткацтва гэта дзея “часась”-“грабаль”-дзяліць, у-парад-коў-ваць.

Грэбень у прасніцы — і бярдо ў набілаках. Паміж

выявы і вобразы коней, калёс, калясніц, грэбняў, кос і космаў, стыхійных хвалюў-змей-лажджоў-“крывуль” і іх культурнага пераўтварэння, знакаў плоднасці ва ўзорах і схемах “крывых танкоў”. Таму дарэчы — параўнанне сучасных этнаграфічных і археалагічных даных.

ДЫЗАЙН КРОСНАЎ І МАДЭЛЬ СУСВЕТУ

Каб шпосыці пачалося-зачалася — яго трэба завязваць. Амулеты-падвес-

Галіна НЯЧАЕВА, намесніца дырэктара Веткаўскага музея па навуковай рабоце

Да знаёмства з выхавальцаў Беларускамоўнай групы дзіцячага садка № 8 горада Смаргоні я ведала толькі адну жанчыну з імем Эдзіта. Не буду арыгінальнай — Эдзіту П'еху. Ну, і яшчэ Эдзіт Пліаф. У Смаргоні ж ёсць свая слава-тасць — Эдзіта Бранцэвіч. Калі б мне давалося адказаць на пытанне, што аб'ядноўвае гэтых жанчын, я б адказала: найперш, прыемны голас. Яны велічныя, ведаюць сабе цану і любяць тое, чым займаюцца.

най тэматыкі, якія ладзіцца на Смаргоншчыне і за яе межамі. Добра танцуе беларускія традыцыйныя танцы.

Яшчэ адзін надзвычай цікавы сюрыпрыз для дзяцей выхавальніца падрыхтавала напярэддні гэтага навучальнага года — стварыла кнігу (яна ўнікальная, самаробная, у адным экзэмпляры) казак па волле маляванак Ніны Бохан.

Надаўна шырокаму колу смаргонцаў адкрылася імя самабытнай мастачкі Ніны Бохан, якая на працягу трыццаці гадоў стварала маляванкі і карціны. Імі жыхары Смаргоншчыны аздаблялі сваё жыллё. Эдзіта Эдуардаўна ўпэўнена: “Спадчыну мастачкі, якую ўдалося захаваць да нашых дзён, варта не толькі зрабіць вядомай для шырокай аўдыторыі дарослых, але і знаёміць з ёй дзяцей, пачынаючы з дзіцячага садка.

З гэтай мэтай я і стварыла кнігу казак, сюжэты якіх будуць вакол важных для беларусаў каштоўнасцяў: любові да свайго краю, сям’і, гармоніі прыроды і чалавека, працавітасці, ушанаванні людскіх талентаў, а таксама на аснове гісторыі і культуры Беларусі.

Усе казкі праілюстраваны фотаздымкамі маляванак Ніны Бохан. Пасля кожнай казкі дзецям прапануюцца гульні і творчыя заданні па развіцці маўлення і выяўленчым мастацтва. Дзеці могуць размаляваць любімых герояў, склаці па сюжэту пазлы, стварыць свой дыван з дапамогай цікавых штампаў, атрымаць налешку за лепшы адказ па змесце казкі, пагуляць у моўныя і дыдактычныя гульні і многае іншае. Усе заданні распрацаваны згодна з узорствамі асабліва цікамымі дзіцямі і праграмнымі патрабаваннямі дашкольнай адукацыі.”

Дыдактычныя матэрыялы да заданняў — прыгожыя, яскравыя і зручныя ў выкарыстанні — змешчаны ў электронны дадатак, якім могуць карыстацца выхавальнікі і бацькі па сваёй патрэбе, раздрукаваць іх у залежнасці ад колькасці дзяцей.

Няўрымлівая, улюбёная ў сваю работу і сваіх выхаванцаў Эдзіта Бранцэвіч заняла пачэснае месца на смаргонскім педагагічным небасхіле. Зрабіла так, што бацькі не толькі не баяцца афармляць дзяцей у беларускамоўную групу, але і аддаюць перавагу менавіта гэтай выхавальніцы і роднай мове.

Галіна АНТОНАВА
Смаргонь
Фота з архіва
Эдзіты БРАНЦЭВІЧ

“Той, хто любіць папраўдзе, ён ціха Слова роднае ў сэрцы спяліць...”

Пра аматарку,
якая ўмее любіць

ЯК ЧЫСТЫ ЛІСТ ПАПЕРЫ

Эдзіта родам з Астравеччыны, з Міхалішак. Скончыла Лідскае педвучылішча, беларускае аддзяленне фінфака БДПУ імя Максіма Танка. Адзінаццаць гадоў адпрацавала настаўніцай пачатковых класаў. А пасля зрабіла перапынак у педагагічнай дзейнасці — дачушка пачала хварэць, і на сямейным савете вырашылі, што маці павінна больш увагі надаць свайму дзіцяці. Але гэты перапынак не быў застоём для Эдзіты-асобы, Эдзіты-педагога. Яна скончыла курсы коўча, і праз інтэрнэт пачала кансультаваць людзей.

“Коўч” азначае “асабісты трэнер”, “рэпетытар”, які літаральна цягне пад апечнага да поспеху. Галоўная задача коўчынты — не развіццё асобы, а вызначэнне мэтай і стварэнне плана для іх дасягнення. Коўч не вучыць, не фармуе, не развівае, ён накіроўвае мысленне чалавека так, што той знаходзіць сам адказы на свае пытанні і варыянты рашэння праблем.

“Я стала працаваць з дарослымі і зразумела, што практычна ўсе іх праблемы — родам з дзіцтва, — кажа Эдзіта, — і гэты факт, у нейкай ступені, вызначыў мой далейшы педагагічны шлях. Калі дачка падрасла, я вярнулася да дзяцей, толькі не ў школу, а ў садок. Вырасла, што буду працаваць з маленькімі выхаванцамі, якія, пакуль, як чысты ліст паперы. На 3—6-гадовае дзіця можна яшчэ моцна паўплываць, каб яно вырасла шчаслівым, упэўненым у сабе. І бацькі, калі дзіця малое, таксама яшчэ гатовы ўдасканальваць свой светапогляд у адносінах да яго. Ча-

Эдзіта Бранцэвіч.

тыры гады я адпрацавала ў садку і магу сказаць, што наша ўзаемная праца дала свой плён”.

ЗНАЙСЦІ ЦЫРУЛЬНЮ

Эдзіце прапанавалі беларускамоўную групу, яна з радасцю пагадзілася і тут жа стала думаць, як зацікавіць дзяцей гаварыць на роднай мове, як разнастаіць іх дашкольныя будні. Што найперш зрабіла выхавальца? Стала шукаць асродак, дзе гучыць не “калькаваная” беларуская мова, а жывая, сакавітая. Дзе можна сваю мову ўдасканальваць. І знайшла. Аказалася, такіх людзей шмат у Беларусі.

А пасля Эдзіта Бранцэвіч стала ствараць аўтарскія праекты. Дзеці пачалі не толькі размаўляць па-беларуску, але і спяваць беларускія песні, танцаваць народныя танцы, гуляць у народныя гульні, забаўляць трапнымі

беларускімі прымаўкамі, “Гукаць вясну”, разам з бацькамі, ствараць казкі, цікавыя, змястоўныя, і, самае галоўнае, — з адметнымі менавіта нашай, беларускай культуры героямі і персанажамі.

Выхавальца вывела дзяцей за межы дашкольнай установы, туды, дзе таксама гучыць беларуская мова. Яны наведлі гісторыка-краязнаўчы музей, касцёл Святога Міхала Арханёла, народны гісторыка-этнаграфічны музей у СШ № 5, “Зімовы сад” у Смаргонскім політэхнічным ліцэі... Эдзіта Эдуардаўна наведвала ні адну цырульню з просьбай правесці там экскурсію па беларуску. Толькі адна пагадзілася прыняць юных наведвальнікаў у дзень роднай мовы і правесці для іх майстар-клас па доглядзе за валасамі. Такім чынам дзеці і іх бацькі, якія

Былыя выхаванцы Эдзіты Бранцэвіч у вільейскіх строях XIX стагоддзя.

пастаянна ўдзельнічаюць у праектах Эдзіты Бранцэвіч, яшчэ раз пераканаліся, што беларуская мова жыве не толькі ў вершах і песнях, як гістарычная з’ява, яна прыгожа і арганічна акружае нас у паўсядзённым жыцці.

Калі планавалася паездка ў Крэва, Эдзіта Эдуардаўна склала цэлую ілюстраваную кнігу “Нізка гісторый, адаптаваных для дзяцей дашкольнага ўзросту”. Дзеці малявалі, канструявалі, гулялі ў Крэўскі замак, правяралі веды ў бацькоў па гісторыі Крэва.

“Любоў, міласць, пачуццё гонару і павагі да Радзімы — не пустыя словы. Гэтыя пачуцці растуць разам з людзьмі з самага дзіцтва, варта іх толькі абудзіць, — упэўнена Эдзіта Бранцэвіч. — Менавіта з маленства дзіця вучыцца цаніць важную чалавечыя якасці: працавітасць,

кемліваць, сціпласць, дбайнасць, ашчаднасць, гаспадарліваць. Каб іх выхоўваць, мне вельмі дапамагаюць веды па этнапедагогіцы.”

КАЗКА І МАЛЯВАНКА

Праект Эдзіты Бранцэвіч “Дзіцячыя строі XIX стагоддзя смаргонскай зямлі” — не імітацыя, не разважанне “на тэму”, гэта дакладна вывучаны матэрыял і ўвасоблены ў рэальнасць. Шэсць відаў вільейскіх строяў (менавіта такія налілі на Смаргоншчыне), у адпаведнасці з узорствам дзіцяці, распрацавала разам з дачкой, будучым дызайнерам адзення, а спецыяліст з садка пашыла.

Сама Эдзіта Эдуардаўна вельмі актыўна прапагандуе наш рэгіянальны строй, які стварыла разам з дачкой. Часта наведвае розныя мерапрыемствы фальклорна-этнаграфіч-

Фрагмент партрэту Адама Чартарыскага работы Юзафа Аляшкевіча.

ці “мядзвезжы кут” (герб Жамойці — мядзвездзь з нашыйнікам), нам можа дапамагчы зварот да гісторыі роду Букатых.

Букатыя паходзілі з інфлянцкай шляхты. Недаўно ў сярэдзіне XVIII стагоддзя ў ВКЛ перабіраеца Бенедыкт Букаты. Ад жонкі Сафіі з Волбекаў (верагодна, хросная маці Юзафа Аляшкевіча) Бенедыкт меў шмат сыноў. Частку з іх, каб не драбніць маёмасць, бацькі адправілі ў жыццёвы шлях па “духоўнай лініі”. Зразумела, што нашчадкі высокіх і заможных ураднікаў не займаліся гандлем свечак

ён “працадаўцам” Аляшкевіча-старэйшага, Антон Букаты нават “парадніўся” з ім (падчас хросту першай дачкі Яна Букаты быў асістэнтам). Што ж з сябе ўяўляў “радашковіцкі прашч”? Быў ён адным з трох галоўных фаварытаў сумнавядомага князя-біскупа Ігната Масальскага. Таго самага, якога 28 чэрвеня 1794 года варшаўскія паўстанцы без суда павесілі “за зраду процываляжным інтарэсам”. Вось што пра Букату напісаў ксёндз Вінцэнт Пшыялгоўскі, аўтар выдання “Жышырысы віленскіх біскупаў” (1860 год).

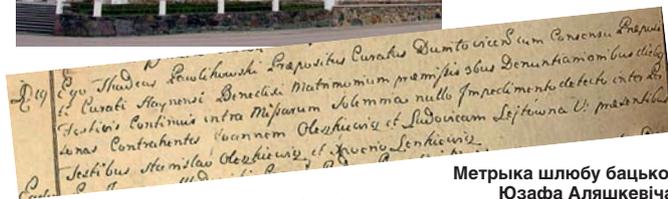
камень у падмурак будучага касцёла і новай парафіі. Далей рэй вёў новы ксёндз — Тадэвуш Букаты. Завершылася будоўля касцёла ў 1786 годзе. Але ўжо ў 1775 годзе са згоды Папы Пія VI у Шыдлаве пачалі праводзіць святы, а парафіянам адпускаяць грахі. Верагодна, парафія мела патрэбу ў музычным суправаджэнні імпрэзаў. Таму задаволіць “кадравы голад” і выпала пробышчу з Літвы-Беларусі. Службовая камандыроўка доўжылася нядоўга, і праз нейкі час пасля нараджэння Юзафа Ян з сям’ёй вяртаецца ў “раскіданае гняздо”.

Ужо 3 сакавіка 1784 года ў Радашковіцкім касцёле адбываецца хрост дачкі “мяшчанаў Яна Аляшкевіча і Людавікі Герытоўны” — Бевенуты-Казіміры. Яшчэ праз два гады, 12 чэрвеня 1786 года, была ахрышчана Антаніна Францішка. І, нарэшце, 1 студзеня 1789 года на свет прыходзіць Мікалай. Ахрысцілі яго 8 студзеня ўсё там жа, у Радашковіцкім касцёле. Імя маці Мікалая і на гэты раз пісар не пакінуў у спакой — “Герытоўна”.

Як склаўся лёс сяцёр Юзафа Аляшкевіча — пакуль невядома. А вось пра Мікалая нам будзе што распавесці. Бо пэўны час лёсы Юзафа і Мікалая былі шчыльна пераплецены, ды і сам Мікалай, як небагі мастак, пакінуў пэўны след у гісторыі.

Касцёл у Шыдлаве. Здымак з сеціва

Метрыка шлюбу бацькоў Юзафа Аляшкевіча.

і не малявалі абразы. Напрыклад, стрычны дзед Тадэвуша Рэйтана, Феліцыян-Піліп Валадковіч нават стаў на чале ўніяцкай царквы Рэчы Паспалітай. Нешта падобнае было і ў выпадку з нашчадкамі Бенедыкта. Тадэвуш-Юзаф, суфраган жамойцкі, стаў прабшчам у Шыдлаве (дарэчы, едучы ў Мінск, цяжка захварэў і памёр у двары Хмараў у Сёмкава, але быў пахаваны ў Радашковічах). За нейкія заслугі кароль Станіслаў Панятоўскі зрабіў Тадэвуша кавалерам ордэна святога Станіслава. Ануфрыў ўступіў у Ордэн Піяраў, быў каралеўскім тэолагам. Казімір-Юзаф стаў эзуітам, канонікам. Згадаем і аднаго са “свецкіх” нашчадкаў — Францішка, вядомага дыпламата. Бо, падаецца, што і яму мастак Юзаф Аляшкевіч абавязаны сваёй кар’ерай. Што ж датычыцца Антона Букаты з Радашковічаў, то на яго асабе неабходна спыніцца больш падрабязна.

Акрамя таго, што быў

“Малады і здольны чалавек, які хутка ўвайшоў у дарэвяду да Масальскага, стаў яго генеральным камісарам, то-бок паўнамоцным радцам усіх фальваркаў і дыляцыйным канцлерам, то-бок загадчыкам яго архіва. Але амбітны, марнатраўны, адначасова праны да знакаў пашаны і грошаў, прытым выдатны падкалім; як гаспадарку так і архіва ніколі не даглядаў”.

Ці змяніліся погляды на жыццё Антона Букаты ў сталым узросце, аб гэтым у “жышырысах” згадаць няма. Ды і ў нашым выпадку гэта не так ужо і важна. Важна тое, што калі “жамойшчаму” брату Антона Тадэвушу спатрэбілася дапамога дасведчанага капельмайстра, Аляшкевічы сабраліся ў дарогу. Бо, як кажацца ў старой вялікалітоўскай шляхецкай пагаворцы: “На чым возе сядзіш, таму і севы слявай”.

ШЫДЛАўСКАЯ АДЫСЯ

У 1760 годзе шыдлавецкі прабшчч Ян Лапашнінскі закліў першы

Жонка Яна Аляшкевіча Людавіка, маючы сорок дзевяць гадоў, памерла 1 чэрвеня 1798 года і была пахавана на радашковіцкіх могілках. Як вынікае з метрычных запісаў, 5 жніўня 1800 года шляхціц Ян Аляшкевіч, удовы, ажаніўся на Ганне Адамовіч, страціўшай мужа. Калі памёр бацька мастака, дзе быў пахаваны — звестак пакуль не маецца. У тым самым 1800 годзе яго сын, зусім малы Мікалай, падаецца, апошні раз з’явіўся ў метрычных кнігах радашковіцкага касцёла (як сведка на шлюбё ў Драздоў). Неўзабаве пасля таго свой позірк ён будзе наталіць ужо зусім іншымі краямі.

У наступнай частцы мы распавядзем аб тым, якім такім цудам Юзаф Аляшкевіч патрапіў у магатак двары. І што з таго выйшла.

Працяг — у наступных нумарах “К”.

Таямніцы Юзафа Аляшкевіча

(Працяг. Пачатак у № 10)

Творчай спадчыны нашага земляка, мастака Юзафа Аляшкевіча (1777 — 1830) у Беларусі не так ужо і багата. Хочацца верыць, што ў хуткім часе з’явяцца такія мецэнаты, якія палічаць за неабходнае ўзбагаціць калекцыі і нашых беларускіх музеяў карцінамі Аляшкевіча.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

БАЦЬКІ. ДЗЕЦІ

“Ян Аляшкевіч — бедны шляхціц, кіраўнік капэлы пры радашковіцкім касцёле” — гэта ўсё, што раней было вядома пра бацьку мастака. У мінулай частцы мы распавялі пра сям’ю яго бацькоў і брата. Сёння час для гісторыі самога Яна Аляшкевіча, ахрышчанага 22 ліпеня 1780 года. Дзе і як ён вучыўся — пакуль невядома. Але, відаць, вучыўся добра. У Радашковічах быў “сваім чалавекам”. Быў добра знаёмы з бацькам Тамаша Зана. 23 студзеня 1772 года ў радашковіцкім касцёле хрысцілі Антона Зана, дзядзьку Тамаша. Шляхціц Ян Аляшкевіч быў запрошаны ў якасці асістэнта. Меліся ў гэтых двух сем’ях і агульныя добрыя знаёмыя — Міхалоўскія і Федаровічы.

Маючы 25 гадоў Ян Аляшкевіч і сам вырашыў абзавесціся сям’ёй. 19 лістапада 1775 года ён пабраўся шлюбам з Людавікай Лейтоўнай. Адным са сведкаў на шлюбё выступіў нейкі Станіслаў Аляшкевіч, магчыма, дзядзька Яна. Цікава тое, што прашччана жонкі Аляшкевіча, пачынаючы з запісу аб шлюбё, кожнага разу запісвалася па-іншаму — Lejtowna, Gegitowna, Gieritowna, Geritowna. Як бы наўмысна ўскладняючы празку генеалагам, які б узяўся шукаць карані яе роду.

Праз год пасля шлюбу Яна і Людавікі, 30 кастрычніка 1776 года, было ахрышчана вадой іх першае дзіця — Вінцэнта-Кацярына-Канстанцыя. Дапоўнілі хрост аляем 2 лістапада. Асістэнтам на хросце выступіў радашковіцкі прабшчч Антон Букаты, начальнік Яна Аляшкевіча. Які ў гэты час ужо мусіў “загадваць” музычным жыццём пры касцёле. Прайшло некалькі месяцаў і Ян з жонкай апынуўся ў Жамойці, у Шыдлаўскай парафіі. Як сведчаць метрыкі тамтэйшага касцёла, яны былі там ужо 13 красавіка 1777 года. А яшчэ праз некалькі месяцаў на свет прыйшоў герой нашага апавядання.

“28 кастрычніка я, Мацей Мінзіка, ахрысціў дзіця на імя Юзаф, народжанае 25-га, законных сужэнцаў Панаў бацькі Яна Аляшкевіча і маці Людавікі Гегітоўны з Рыдлоцкі. Хросныя: Янавяльможны Пан Сікст Герубовіч з Раўкотаў, Яснавяльможны Пани Сафія Буката браслаўская падстаіна з Багушышкаў”.

З хроснымі бацькамі Юзаф пашанцавала. Міхал-Сікст Герубовіч быў у свой час чашнікам Жамойцкага княства, Сафія Буката — верагодна, маці ксяндзоў Антона і Тадэвуша.

ПРАўДА І ДОМЫСЛЫ

Адказаць на пытанне, з якой нагоды ўжо сямейны Ян Аляшкевіч кідае “практыку” пры радашковіцкім касцёле і пераносіцца за сотні кіламетраў у жамой-

(Заканчэнне. Пачатак у № 11)

Аляксандр КРЫВАНОС

ПРОСТА МАРЫЯ

Пэўна, пазней Міхал Клеафас не аднойчы ўспамінаў тую сваю паездку ў Венецыю. Пасля хаосу на радзіме яго сустрэў уладжаны горад на вадзе. Гандальеры з доўгімі вёскамі павольна кіравалі гандоламі. Сляпіла паўднёвае сонца. Карчма змянялася карчмою. Вядома, гэта было зусім іншае, кантраснае жыццё.

У прыныце, выпадкова ён мог бы сустрэцца з ёй ужо і тады, мог проста прайсці міма па вуліцы ці нават коротка нешта запытацца. Але лёс меў свае планы на-конт месца і часу іх ключавой сустрэчы...

Яе звалі Марыя Нэры, дакладней, проста Марыя. Яна жыла ў Венецыі і дапамагала свайму бацьку гандляваць у карчме. У адзін з дзён 1795 года з ёй пазнаёмліся два замежнікі — Казтан Нагурскі і Тадэвуш Вісагерд. Гэта былі колішнія інсургенты, беглыя людзі, якія пакінулі сваю краіну. Хутэй за ўсё, яна нічога не ведала ні пра даўкаю краіну, да якой належалі гэтыя людзі, ні пра абставіны, якія прымуцілі іх прыехаць у Венецыю. Але Марыя валодала нейкай дзіўнай моцнай харызмай, настолькі моцнай, што адзін з іх — Тадэвуш Вісагерд — таемна прапанаваў ёй з’ехаць у Фларэнцыю, а другі — Казтан Нагурскі — іх там потым адшукаў і выклікаў свайго земляка на дуэль. Прымырліся былыя інсургенты толькі пасля таго, як Тадэвуш Вісагерд адмовіўся ад Марыі.

Тым часам памірае Кацярына II, і яе сын Павел I вяртае некаторым былым інсургентам правы на карыстанне маёмасцю. У іх лік трапляе і шляхціц Казтан Нагурскі, які становіцца вельмі багатым чалавекам. Ён бярэ з сабой венецыянку і накіроўваецца на радзіму, у Вільню. Праўда, па дарозе Нагурскі вырашае, што яна яму не пара: з замашкамі прастай дзеўкі, зусім не выхаваная, мовы не ведае. Ён вядоўчана залежыць ад таго, што скажа і падумае пра яго выбранніцу радня і шляхта. Казтан пакідае Марыю ў Варшаве, наймае гувернантак, дае грошай і запэўнівае, што забярэ яе, як толькі будзе магчымасць.

Мабыць, яна ўсё-такі моцна апякла яго сэрца, таму што ўжо ў Вільні Нагурскі просіць свайго знаёмага Апалінарыя Марыўскага — чалавека спрытнага і вопытнага — наведаль Марыю... Марыўскі прывозіць яе ў Вільню, і ў Нагурскага адымае мову. Ён бачыць перад сабой грашчэйную

Міхал Клеафас і Марыя дэ Нэры

жанчыну ў вытанчанай сукенцы, з пачуццём уласнай годнасці.

Нагурскі жэніцца на ёй, ці, як пісалі сучаснікі, яму дапамагаюць ажаніцца з гэтай мэтанакіраванай жанчынай. Грымоса лёсу заключалася ў тым, што ў той час копішні інсургент быў ужо цяжка хворы — жорсткая хвароба, якую ён называў чорнай жаўтухай, — забівала яго дзень за днём... Прайшло некалькі месяцаў, і маладая ўдава Марыя дэ Нэры-Нагурская ўспадкавала 400 тысяч злотых і дзве літары паміж яе імем і прозвішчам, якія паказвалі на яе шляхецкае паходжанне.

ЧАС — ВЕЧНЫ ШАХМАТЫСТ

Між тым час, гэты вечны шахматыст, працягваю гуляць сваю партыю не толькі са звычайнымі людзьмі, але і з тымі, хто лічыў сябе людзьмі незвычайнымі.

Карсіканец Напалеонэ Буонапартэ ў 1796 годзе крыху падкарэктаваў сваё імя і прозвішча на французскі манер і стаў называцца Напалеонам Банапартам. Гэтым жа годам улады Францыі даверлілі яму ўзначаліць войска, якое ў Італіі вокамігненна прадманастравала шырокі крывавае крок новага камандуючага. Праз некалькі гадоў гэты чалавек возьме ўжо ўсю паўнату ўлады не толькі ў Францыі, але і амаль ва ўсёй Еўропе.

Адбыліся перамены і ў Расіі. У 1801 годзе «раптоўна пайшоў з жыцця» Павел I. Адным з непасрэдных сведкаў гэтага сыходу быў той самы ганаровы генерал ад кавалерыі на рускай службе Лявонці Бенігсэ. Менавіта ён некалі меў гонар сустрацца ў баі з князем Агінскім пад Івянцом, недалёка ад Валожына.

Пасля 1795 года Бенігсэну даравалі ў валоданне буйныя маёнкі і 1080 душ у Слуцкім павеце Мінскай губерні, а ў 1801 годзе яго ўжо прызначылі Літоўскім генерал-губернатарам. У Вільні генерал-кавалерыйст і пазнаёміўся з багатай удавой Марыяй дэ Нэры. Магчыма, інфармацыя аб вяртанні Агінскага на радзіму Марыя ўпершыню і пачула ад Бенігсэна. У іх склаліся блізкія адносіны, і чыноўнік такога ўзроўню, зразуме-

Залессе, сядзіба Агінскіх. Малюнак Напалеона Орды

ла, не мог не ведаць, што ў Гродне былы дыпламат ВКЛ Міхал Клеафас Агінскі прысягнуў новаму царю Аляксандру I і там жа атрымаў новы пашпарт...

ВЯРТАНЕ І СУСТРЭЧА

Без малага 8 гадоў бадзюся Міхал Клеафас на чужыне. Грошай у яго практычна не было. На ранейшую ўласнасць быў накладзены секвестр. У канцы 1801 года ён едзе ў Маладзечна, да свайго дзядзькі Францішка Ксаверыя. Дзядзька дорыць пляменніку надзею на будучыню: магчымаць атрымаць у кіраванне свае землі і маёмасць. Справа заставалася «за малым»: Міхал Клеафас павінен быў стаць апекуном свайго старога дабрадзея. Праўда, абставіны складаліся такім чынам, што толькі ў рускай сталіцы, у Аляксандра I, ён мог вырашыць гэтае пытанне станоўча. І Агінскі яго вырашыў.

Магчыма, рашэнне гэтага пытання агаворвалася і з Марыяй дэ Нэры — з жанчынай, прыродная спрытнасць якой у той час ужо дазваляла разбірацца ў нюансах чужой краіны. Два героі, якія доўга ішлі насустрэч адзін да аднаго з розных краін, нарэшце, сустраліся. Гэта здарылася ў канцы 1801 года, у Вільні, на Нямецкай вуліцы, у доме А. Мілера. Міхал Клеафас быў запрошаны ў гэты дом, выконваў свае творы. Акрамя іншых запрошаных слухалі іх і Бенігсэ з Марыяй. Думаецца, старыя знаёмыя Бенігсэ і Агінскі не маглі не абмяняцца з'едлівымі словамі... Агінскі ўжо быў абаронены апекай Аляксандра I, Бенігсэ гэта, зразумела, ведаў, таму

межаў прыстойнасці ў гутарцы не пераходзілі. Але асабістая непрыязнасць паміж імі ўсё-такі засталася — больш за тое, Марыя Нэры яе ўзмацніла. Яна запрасіла абодвух мужчын да сябе ў будуар. Але Міхалу Клеафасу прызначыла час крыху раней. Бенігсэ, які прышоў папачы, усё ўбачыў, зразумеў, пачырванеў, стукнуў абцасамі і рэціраваўся.

ПЕРЫПЕТЫ ЛЁСА

Неўзабаве Агінскі развёўся з жонкай Ізабэлай Лясоцкай (у іх на той час было ўжо двое дзяцей), ажаніўся з венеццянкай і пачаў уладкоўваць маёнтак у Залессі, пад Сморгонню. Праз некалькі гадоў яго стануць называць «Паўночныя Афіны». Там былі і аранжарэя, і бровар, і вытанчаныя аргамакі ў канюшні, і млын, і парк з альтанкамі, і звярынец, і вадаспад, і Лебядзіная выспа... Рукотворны рай на роднай зямлі. Князь жыў там з Марыяй дэ Нэры з 1802 па 1822 гады, час ад часу наезджаючы ў Пецярбург і Вільню. Атрымаў званне расійскага сенатара і тытул тайнага дарадца Аляксандра I. Настойліва звяртаў увагу рускага імператара на традыцыйныя законы і ўмовы жыцця народа, да якога адносіў і сябе. Фактычна ён быў абаронцам, мецэнатарам, абярэгам сваёй зямлі цольш 20 гадоў... Распрацаваў праект, які

Марыя дэ Нэры.

прадугледжваў аўтаномію Вялікага Княства Літоўскага ў складзе Расійскай імперыі, вядомы пад назвай план Агінскага.

І калі б не Напалеон... Па ацэнцы некаторых даследчыкаў, да 1812 года Аляксандр I яшчэ мог схіліцца да прыняцця праекта аўтаноміі Вялікага Княства Літоўскага. Але Напалеон перайшоў Нёман і рушыў на Маскву...

Міхал Клеафас быў тады ў Пецярбургу, і, можа, з горкай прыкрасцю назіраў за драмай, якая перакрэслівае ўсе яго планы, праекты і ілюзіі.

Ці ўспамінаў Агінскі ў тыя дні пра сваю сустрачку ў 1807 годзе з Напалеонам на віле Пізані ў Стра, недалёка ад Венецыі? Несумненна, Агінскі прыехаў туды разам з Марыяй, не без ведама рускага цара. Нэры нават вальна сававала з Напалеонам. Але імператар Францыі быў здзіўлены, калі ўбачыў на грудзях Міхала Клеафаса ўзнагароду Рэчы Паспалітай — Ордэн Белага Арла. «Рускі цар дазваляе нам насіць старыя ўзнагароды, — патлумачыў князь. — Ён робіць гэта ў

знак павагі і прызнання таго, што мы змагаліся за сваю радзіму».

Зайшла тады гаворка і пра Талэвуша Касцюшку, якому Напалеон прапанаваў узначаліць Варшаўскае герцагства. «Але вельмі хутка я зразумеў, — сказаў французскі імператар, — што Касцюшка, мякка кажучы, знаходзіцца ў не прытомнасці... Веласце, што мне адказаў ваш брыгадны генерал? «Я вам не веру і не хачу быць збройні ў вашых руках!»

Гісторыя пацвердзіла правату пазіцыі Талэвуша Касцюшкі. Той, хто своечасова не зраўнеў сапраўды намерам у Напалеона і яго апантаннага экспансіяніскага характару, зрабіўся гарматым мясам...

Напалеон чамусьці лічыў, што як толькі ён дойдзе да Масквы, рускія самі аддадуць яму сімвалічныя ключы ад горада, бо раней гэта адбывалася ў заваяваных гарадах Еўропы. Але рускія змоўклі, перапынілі з ім усякую дыпламатычную сувязь. Рухацца наперад, да Пецярбурга, французскі імператар ужо не мог: у яго не было ні фуражу, ні фурманак, ні належных боепрыпасу. І ён пачаў сваё бясспасунае найцяжжае адступленне, калі холад намёртва прыкоўваў незлічоных французскіх салдат да чужых дарог, а голад прымушаў іх есці не толькі паўшых коней... Падчас пераправы на Бярэзіне яму зладзілі сапраўднае пекла, нездарма да гэтага часу французы кажуць «гэта — Бярэзіна!»

Узначэні «крах, жах». Усё ж такі перабраўшыся на заходні бок ракі, Банапарт дабраўся да Маладзечна і... спыніўся ў сядзібе графа Францішка Ксаверыя Агінскага — таго самага дзядзькі Міхала Клеафаса. Напалеон напакнуў старога тым, што яго знамяціты пляменнік знаходзіцца ў Пецярбургу, з Аляксандрам I. І дзядзька Францішак яму адказаў: «Вы не маеце аніякіх правоў для патрабаванняў, месце...

Вы, французы, прыйшлі і пойдзеце, а нам тут жыць са сваімі суседзьмі...»

РАЗЛАД

Усё больш аддаляцца адзін ад аднаго Міхал Клеафас і Марыя Нэры сталі пасля 1806 года. У іх былі агульныя дзеці, але злыя язькі пагаворвалі, што апрача дачкі Амелі астатнія спадчыннікі не маюць прамога дачынення да князя. Можна быць, смерць маленькай дачкі Сафіі таксама адыграла тут сваю чорную ролю. Як бы там ні было пачуцці ўсё больш астывалі, страхі міналі. Яе характар каманеў і наліваўся цяжарам з-за перажытых крыўд, няпростага выбару, які яна, чужаземка, павінна была рабіць даволі часта. Сучаснікі пісалі, што ў Залессі дзёркая італьянка не саромелася гаварыць пра свае стасункі з досыць высокімі асобамі, партрэтамі якіх былі развешаны ў сядзібе. Несумненна, акрамя ўсіх астатніх якаясьці, якія дазволілі гэтай неардынарнай жанчине дасягнуць вышынь у чужой краіне, яна валодала і тым, што парускі вызначэцца як «манчосць». І яшчэ, падобна, Марыя разумела, што вяртанне да ВКЛ немагчыма, што гісторыя на птушычтройшы ляміць у іншы бок. А князь усё спрабаваў прымірыцца з непазбежнасцю страты роднага звыкллага асяроддзя, і змагаўся з гэтай непазбежнасцю.

Зрэшты, бліжэй да 1820 года Міхал Клеафас таксама ўсё зразумеў. Ва ўсіх пачыненнях ён больш не прадбачыў магчымасцяў быць карысным свайму краю. Надліс, які па яго прападзэнні выбілі на камені, усталяваным у Залессі, быў больш чым красамойны: *Сіеніом Косціўскі*.

Лёс адабраў у Міхала Клеафаса і надзею, і каханне, але пакінуў яму драму — надзвычай сімвалічную эпохальную драму, быццам створаную з нот яго знакамітага 13 паланэза.

У 1822 годзе князь назаўсёды эміграваў у Фларэнцыю. 15 кастрычніка 1833 года ён памёр. Быў пахаваны на могілках пры касцёле Свята Марыя Навэла. Паэзій пераэткі Агінскага былі перапахаваны ў знакамітым пантэоне Свята Крочэ побач з магіламі Мікеланджэла, Макіявелі і Галілея. Да гэтага дня над магілай князя ўзвышаецца помнік з найкаштоўнейшага карарскага мармуру. Ён быў зроблены па распарадзэнні дачкі ўладальніка венеццянскай карчымы абв'яленай княгіні Марыі дэ Нэры. Пасля смерці мужа яна яшчэ доўгі час жыла ў яго сядзібе ў Залессі. Незадоўга да смерці, хворая на артрыт Марыя вярнулася ў Італію, дзе знайшла сваю смерць у 1851 годзе...

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (экскурыйнае бюро)
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.;"
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.;"
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.;"
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.;"
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.;"
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.;"
Выставы:
■ Выстава твораў Леаніда Марчанкі "Летапіс маіх дарог" — да 21 сакавіка.

■ Выстава "Лёс мастака" (да 125-годдзя Міхася Філіповіча) — да 4 красавіка.
■ Выстава твораў жывапісу, графікі Алега Прусава "Надпіс на адвароце".
■ Выставачны праект "Давід Якерсон. Скульптура. Графіка" — да 4 красавіка.
■ Выстава "Ліза Саціліс — Джорджа да Кірыка. Скульптура, графіка".
■ Выстава жывапісу Паўла Хадаровіча "Мова рэчэў".

■ "Фердынанд Русчыц":
виртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Виртуальная выстава твораў Вітала Чарнабырсава "Вангогісты Гаген".

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."
г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 358 88 78
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібы партрэт XVII — сяр. XIX стст."

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в. РАЎБІЧЫ
Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Традыцыйны народны абрад "Гуканне вясны" — да 30 сакавіка.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ Займальныя майстар-класы па саломаллячэнню, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Нярасава, 3
Тэл.: 399-09-79
Час працы: серада-нядзеля цз 12:00 да 20:00
■ Інтэрактыўны выставачны праект "PRO-коты" — да 28 сакавіка.
■ Выставачны праект "Альэрнатыва" — да 21 сакавіка.
■ Выстава "У пошуках лепшага" — да 21 сакавіка.
■ Выстава твораў Алёксандра Малера "Адваротны інфармацыя. Форма. Аб'ект. Прастора" — да 2 мая.
■ Выстава твораў мастака Антона Кетава "Лініі і куты" — да 2 мая.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"	кіёскі "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".	ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".	Проспект Пераможцаў, 5.
Проспект Незалежнасці, 44.	Вуліца Рабкораўская, 17.
Вуліца Валадарскага, 16.	Проспект Незалежнасці, 68, В.
	Вуліца Лабанка, 2.

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47
Тэл.: 242-78-14
Час працы: аўторак-нядзеля 12.00-20.00
■ Выстава "Японская зратычная гравюра. Сюнга" — да 16 мая.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл.: +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Фотадакументальная часова экспазіцыя "Армія, народжаная Кастрычнікам", прысвечаная Дню абаронцаў Айчыны і Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь — да 21 сакавіка.
■ Часова экспазіцыя "Подых часу на кінаэкране" — з 22 сакавіка да 18 красавіка.
■ Часова экспазіцыя "Лёс жанчыны" — да 12 красавіка.
■ Часова экспазіцыя да 125-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы — да 22 сакавіка.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект "Захавальнікі" (куфры, шкатулкі, скрыні) — з 26 сакавіка да 5 красавіка.
■ Выставачны праект "Пасядзім з густам!" (фатэлі і крэслы XVIII — XX стст. з фондаў музея-запаведніка) — да 5 красавіка.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясвіжскага двара".

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

У складзе пастаяннай экспазіцыі.
■ Міжнародны выставачны праект "Даспехі радзівілаўскага Нясвіжа". У складзе пастаяннай экспазіцыі.
Сектар экскурыйнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейсіка, 1.
■ Выстава работ Генадзя Чыстага "Жаночы погляд як душы адлюстраванне" — да 2 мая.
Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатрызавааная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гошці да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дзвух "Інтрыгі Купідона".
■ Музейныя камунікатывныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракаю".
■ Дзіцячая тэатрызавааная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
■ Музейная фотапляцоўка.
■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

22 сакавіка 2021 года ў 14:00 у Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны (Мастацкая галерэя, 3 — 4 паверх) адбудзецца адкрыццё часовай экспазіцыі "Подых часу на кінаэкране", арганізаваная сумесна з Нацыянальнай кінастудыяй "Беларусь-фільм" і Музеем гісторыі беларускага кіно ў рамках комплексу мерапрыемстваў да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

Подых часу на кінаэкране

Музейны фонд Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны мае такія ўнікальныя музейныя прадметы, як кінафільмы пасляваеннага часу, якія з'яўляюцца часткай калекцыі "Плакаты". Большасць з іх былі перададзеныя ў музей дырэкцыяй кінатэатра "Первы" у 1950 годзе. Як гістарычная крыніца яны адлюстроўваюць развіццё айчыннай кінематографіі ў пасляваенны перыяд.

Людзі, якія сталіся ад незлічоных пакут вайны, імкнуліся да культуры. Кінамастацтва пасляваеннага гадоў, нягледзячы на складанасці жыцця, натхняла іх на аднаўленне разбуранай краіны.

Рэкламныя афішы, што захаваліся ў музейнай калекцыі да кінафільмаў сведчаць аб тым, што ў Мінску і ў іншых беларускіх гарадах жыхар мелі матчынасьць знаёміцца з новымі савецкімі мастацкімі фільмамі, у тым ліку створанымі на роднай кінастудыі "Беларусь-фільм", а таксама з замежнымі кінастужкамі. Яркія і прыбавныя, афішы нясуць моцны эмацыйны і сэнсавы пасыл, так як былі закліканы прыцягнуць гледача ў залы кінатэатраў. У сучаснікаў ж яны зольныя выклікаць жывую цікавасць да фільмаў пасляваеннай эпохі.

Таксама на часовай экспазіцыі будуць прадстаўлены кінаафішы з фондаў Музея гісторыі беларускага кіно і ўнікальныя прадметы рэквізіту ад Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" — са здымак фільмаў "Дзяўчынка шукае бацьку" (рэж. Л. Голуб, 1959 г.) і "Канстанцін Заслонаў" (рэж. А.Файнцыммер, У.Корш-Саблін, 1949 г.).

У 14:40 у канферэнц-зале (3-ці паверх) адбудзецца паказ фільма "Дзяўчынка шукае бацьку". Папярэдніча прагляду будзе апопад пра гісторыю стварэння фільма, а таксама пра лёс дзяцей на акупаванай тэрыторыі.

У мерапрыемстве прымуць удзел: старшыня Беларускай гільдыі акцёраў кіно Святлана Сухавей, дырэктар Музея гісторыі беларускага кіно Ігар Аўдзееў, прадстаўнікі Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" і іншыя.

Праца часовай экспазіцыі прадоўжыцца да 18 красавіка 2021 года.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
■ 20 — "Файст" (опера ў 3-х дзеях) Ш.Гуно. Дырыжор — Уладзімір Авадок. Прэм'ера.
■ 21 — "Баль-маскарад" (балет у 3-х дзеях) А.Хачатурана. Дырыжор — Мікалай Калядка. Пачатак а 18-й.
■ 23 — Viva la mama! ("Няхай жыве мама!") (опера ў 2-х дзеях) Г.Даніцці. Дырыжор — Алг Лясун. Пачатак у 19.30.
■ 24 — "Карсар" (балет у 3-х дзеях) А.Адана, Ц.Пуні, Л.Дэліла, Р.Дрыга, П.Альдэнбургскага. Дырыжор — Мікалай Калядка.
■ 25 — "Вілісы. Фатум" (опера-балет у 2-х дзеях) Дж.Пучыні. Дырыжор — Іван Касцяхін. Прэм'ера.

■ 26 — "Бахчысарайскі фантан" (балет ў 2-х дзеях) Б.Асафьева. Дырыжор — Мікалай Калядка.
■ 27 — "Ляланта" (опера ў 2-х дзеях) П.Чайкоўскага. Дырыжор — Дзмітрый Маціевіч. Пачатак а 12-й і а 19-й.
ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫў РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 20 — "Ох і залата табакерка" (спектакль-імпрэзацыя) Л.Сіманенак. Прэм'ера.
■ 21 — "Лялечны міх" (гісторыя незвычайнага сяброўства) Пачатак спектакляў аб 11-й.
■ 26 — "Лількі Тіма Талера, або Прададзены смех" (містычная гісторыя ў 2-х дзеях) Дж.Круса. Пачатак а 18-й.
■ 27 — "Мой надзейны сябра: 101" (вельмі небяспечная гісторыя) В.Стацэня. Пачатак аб 11-й.